

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Specifika slovní zásoby textů písní hudební skupiny Hop trop

Diplomová práce

Autor: Bc. Miroslav Zoubek
Studijní program: N7504 – Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství pro střední školy – český jazyk a literatura
Učitelství pro střední školy – dějepis
Vedoucí práce: PhDr. PaedDr. Miloslav Vondráček, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor:	Miroslav Zoubek
Studium:	P15P0356
Studijní program:	N7504 Učitelství pro střední školy
Studijní obor:	Učitelství pro střední školy - český jazyk a literatura
Název diplomové práce:	Specifika slovní zásoby textů písní hudební skupiny Hop trop
Název diplomové práce AJ:	Specific lexical features of Hop trop's song lyrics

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato práce analyzuje specifické rysy slovní zásoby hudební skupiny Hop trop. Práce analyzuje vybrané lexémy v rámci vztahů v jejich lexikálních paradigmatech. Dále se práce zabývá analýzou příznakových výrazů a cizích slov v textech, důvody jejich užití v konkrétních kontextech a způsoby grafického záznamu těchto jednotek.

ČERMÁK, František. Lexikon a sémantika. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 357 s. ISBN 978-80-7422-020-3. GREPL, Miroslav, Petr KARLÍK, Marek NEKULA a Zdena RUSÍNOVÁ. Příruční mluvnice češtiny. 2. vyd., opr. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, 799 s. ISBN 978-80-7106-624-8. HUBÁČEK, Jaroslav. Malý slovník českých slangů. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1988, 189 s. HUBÁČEK, Jaroslav. O českých slanzích. 2. dopl. a přeprac. vyd. Ostrava: Profil, 1981, 214 s. HUGO, Jan. Slovník nespisovné češtiny. Praha: Maxdorf, 2006, 413 s. ISBN 80-7345-086-0. KLÉGR, Aleš. Tezaurus jazyka českého. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, 1189 s. ISBN 978-80-7106-920-1. KRAUS, Jiří, Věra PETRÁČKOVÁ. Akademický slovník cizích slov A - Ž. Praha: [s. n.], 1998. MALINOVÁ, Jana. Významové rozdíly v řadách synonym a slov podobného významu: Synonyma slova "žal". Praha 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce O. Hausenblas. OUŘEDNÍK, Patrik. Šmírbuch jazyka českého: slovník nekonvenční češtiny. Praha: Ivo Železný, 1992, 451 s. 80-7116-007-5. PETERKA, Josef. Teorie literatury pro učitele. 3. vyd. Jiloviště: MME Mercury Music & Entertainment s. r. o., 2010, 345 s. ISBN 978-80-239-9284-7.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. PaedDr. Miloslav Vondráček, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jana Bílková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 24.11.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucího diplomové práce a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Podpis autora práce

Rád bych poděkoval vedoucímu práce panu doktorovi Miloslavu Vondráčkovi za cenné a užitečné rady při tvorbě diplomové práce.

Mé díky patří i panu doktorovi Ladislavu Janovcovi, který ve mně probudil zájem o lexikologii a který byl vedoucím mé bakalářské práce, na kterou navazuji.

V neposlední řadě děkuji Mgr. Tereze Kronusové za odbornou konzultaci stran anglického jazyka.

ANOTACE

ZOUBEK, Miroslav. *Specifika slovní zásoby textů písní hudební skupiny Hop trop*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 80 s. Diplomová práce.

Tato diplomová práce analyzuje specifika slovní zásoby textů písní hudební skupiny Hop trop. Částečným východiskem pro tuto práci byla naše bakalářská práce *Specifika slovní zásoby českých folkových písní*, jež se zabírala frazeologií, proprii a synonymií v textech a rozkrývala motivaci jejich užití pod vlivem versologických a mimojazykových faktorů. Toto je zohledněno i v této práci. Předmětem výzkumu jsou příznakové výrazy, konkrétněji cizí slova a expresiva v textech písní. Cizí slova jsou kategorizována dle stupně přejetí v českém jazyce. Oproti tomu expresiva jsou kategorizována na základě charakteru expresivního příznaku a posléze podle účelnosti. Práce užívá fonetické, fonologické, morfologické, derivologické, lexikologické, lexikografické, stylistické, textologické, sémantické, pragmalingvistické a literárně-teoretické analýzy.

Klíčová slova: lexikologie, texty písní, folková hudba, cizí slova, expresivita

ANNOTATION

ZOUBEK, Miroslav. *Specific lexical features of Hop trop's song lyrics*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 80 p. Diploma thesis.

The diploma thesis analyses the specific features of the band Hop trop's lyrics' lexicon. The thesis is partially based on the bachelor thesis *Lexical specific features of Czech country songs* which focused on phraseology, propria and synonymy, dealt with their usage motivation in terms of versology and extralingual. These principles are used in this thesis as well. The purpose of the research are marked expressions, especially foreign words and expressives that can be found in the lyrics. The foreign words are categorized according to their markedness characteristics and then according to their expedience. In the thesis, phonetic, phonological, morphological, derivational, lexicological, stylistic, textological, semantic, pragmalinguistic and literary-theoretical analyses are used.

Keywords: lexicology, lyrics, folk music, foreign words, expressiveness

OBSAH

OBSAH.....	7
ÚVOD.....	8
1. EXCERPOVANÝ MATERIÁL, METODOLOGIE.....	10
2. CIZÍ SLOVA.....	12
2.1 Přejímky.....	13
2.1.1 Výrazy vztahující se k cizímu prostředí.....	13
2.1.2 Vztah k prostředí protagonisty děje či k prostředí autora.....	18
2.1.3 Obojí užití.....	20
2.2 Cizí slova.....	24
2.3 Slova jinojazyčná.....	30
2.4 Ostatní.....	32
3. EXPRESIVA.....	37
3.1 Kladný expresivní příznak.....	39
3.2 Záporný expresivní příznak.....	41
3.2.1 Expresivum jako prostředek nepřímé charakteristiky.....	41
3.2.2 Expresivum jako prostředek nostalgie a přání.....	43
3.2.3 Expresivum jako prostředek sebereflexe.....	44
3.2.4 Expresivum jako prostředek charakterizace.....	46
3.2.5 Expresivum jako prostředek nepřímé vymezení.....	49
3.2.6 Expresivum jako prostředek pohrdání.....	54
3.2.7 Nadávky.....	56
3.3 Lexémy <i>blázen</i> a <i>cvok</i>	62
3.4 Deriváty lexému <i>bratr</i>	64
3.5 Lexém <i>chlap</i> a jeho deriváty.....	65
3.5.1 Kladný příznak.....	66
3.5.2 Vyjádření míry a intenzity.....	67
3.5.3 Záporný příznak.....	69
3.5.4 Deriváty lexému <i>chlap</i>	69
ZÁVĚR.....	72
POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA.....	75
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	80

ÚVOD

Skupina Hop trop působí na české folkové scéně již několik desetiletí. Texty písni skupiny se staly natolik známé nejen mezi trempy a vodáky, ale i mezi lidmi, kteří neprovozují tyto volnočasové aktivity, a troufám si říci, že některé písně (*Tři kříže*, *Amazonka*, *Sotva se narodíš*, *Vodácká holka*) dokonce zlidověly v pravém slova smyslu – skoro každý je zná, avšak autora nikoliv, nebo jej nedovede přiřadit. V tvorbě skupiny nacházíme motivy spojené právě s volnočasovými aktivitami (tremping, vodáctví, příroda), s povoláním (autodoprava, mořeplavba, železnice), se zahraničím a s historickými obdobími (Austrálie, divoký západ, zlatá horečka) a v neposlední řadě se samotným lidským životem a jeho reflexí. Od těchto motivů se posléze odvíjí i slovní zásoba. V textech písni shledáváme jednotky s příznakem místním, časovým, expresivním, sociálním, stylistickým, se zvláštnostmi slovo tvorného charakteru, s víceslovnými lexikálními jednotkami, a to se stále pohybujeme jen v rovině lexikální, potažmo derivologické.

Prostřednictvím této diplomové práce navazujeme na naši práci bakalářskou, která se zabývala frazeologismy a jejich variantami, proprii a synonymií v textech skupiny a jež nesla název *Specifika slovní zásoby českých folkových písni*. Výsledkem této práce bylo zjištění, že na volbu a užití lexikálních jednotek a na celou slovní zásobu v textech obecně mají ve velké míře vliv versologické prostředky, což vychází z písňové, respektive poetické formy textů, a různé mimojazykové faktory.¹ Tyto jevy jsou i východiskem pro náš nynější výzkum.

V diplomové práci i nadále sledujeme vliv metrické stopy a tvorbu rýmů. Kapitoly *Propria* a *Synonymie* v předchozí práci nám zavdaly myšlenku zabývat se lexémy, jež byly do našeho jazyka přejaty z jiných jazyků, zkoumat míru přejetí daných výrazů a vůbec motivaci výrazů přejatých. Kapitola *Propria* přišla rovněž se zjištěním, že užití nepůvodních lexikálních jednotek souvisí s prostředím, v kterém jsou užívány nebo které reflektují. Tímto hlediskem se v našem výzkumu rovněž zabýváme.

Dále se diplomová práce zaobírá výrazy expresivními. S těmi jsme se mohli setkat v kapitole *Synonymie*, kde expresivita byla jedním z významových rysů, který daný lexém odlišoval od dominanty synonymické řady. V kapitole *Propria* měl na podobu konkrétního označení člověka vliv i vzájemný vztah označujícího a označovaného. Domníváme se, že

¹ZOUBEK, M.: *Specifika slovní zásoby českých folkových písni*. Praha, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014.

podobný vliv na volbu lexému se může vyskytnout i v případě užití expresivního výrazu. Spolu s tímto hlediskem přichází kapitola *Propria* i s aspektem komunikační funkce výrazu. I toto při práci s expresivou sledujeme.

Ačkoli jsme byli limitováni daným rozsahem práce, chtěli jsme postihnout další, co možná největší část slovní zásoby tohoto hudebního tělesa. Věříme, že analýzou slov cizího původu, které jsou navázány na dominantní motivy v textech, se nám podařilo rozkrýt další lexikální specifikum zkoumaného subjektu. Nejinak je tomu i v případě jednotek s expresivním příznakem, které mají také spojitost s určitými, výše již zmiňovanými motivy, ale především s vlastním vyjadřováním autorů, lyrických subjektů a postav, kteří svým vyjadřováním tvoří celkový charakter tvorby skupiny. Vzhledem k množství excerpovaných výrazů tohoto charakteru nepostihujeme expresivitu v textech v celé její šíři. Představujeme však to, co je z hlediska expresivity v písních skupiny Hop trop to nejspecifičtější.

1. EXCERPOVANÝ MATERIÁL, METODOLOGIE

Oproti předcházející práci byl zkoumaný materiál rozšířen i o texty písní z alba *Hop trop 35 let*, které bylo vydáno v roce 2015, tedy rok po vzniku naší bakalářské práce. Předmětem výzkumu se tedy staly i texty písní *Průvod*, *Massacre Valley*, *Mamon Lady*, *Veterán*, *Mlejn*, *Lapák*, *Matylda* a píseň *Ten dělá to a ten zas tohle*, jež byla součástí alba *Live Na Petynce* z roku 1987. Toto album jsme nezařadili ani do jednoho z našich výzkumů, protože obsahuje veškeré písně, které vycházely na albech po roce 1990. Předmětem našeho výzkumu se stala alba mezi lety 1990–2015, vyjma alba s největšími hity z roku 2000.

Přepisy textů písní jsme si opatřili na základě zpěvníku skupiny *Písničky trojhlasně*². Stejně jako tomu bylo v bakalářské práci, tak i zde nám zpěvník – ba ani webové stránky skupiny, kde jsou zveřejněny texty písní, které nejsou součástí zpěvníku – neposkytl texty k veškerým písním. K výzkumu písní *Bílé Jeepy (Afrika)*³, *Ej, háčku I* a *Ej, háčku II*⁴ jsme použili vlastní přepisy textů, pořízené na základě příslušných nahrávek. V návaznosti na práci *Specifika slovní zásoby českých folkových písní* jsme postupovali stejně při nesouladu textu psaného a textu zpívaného. Primárním textem pro náš výzkum byl rovněž text zpívaný, a tak jsme sami upravili text podle té konkrétní nahrávky, ke které se text vztahoval:

„Vítali je Čechové i Slováci“⁵;

„Vítali je vyčuraný panáci“⁶

Námi citované a přepisované texty jsou v souladu se zápisem textů ve zpěvnících, tedy včetně nepoužívání interpunkčních znamének, vyjma některých případů, kdy je interpunkce užito. Tečka se na koncích výpovědních celků v žádném případě nevyskytuje. Kvůli nezvyklosti pořadí v případě citovaného textu, kdy by po posledním citovaném slově a horních uvozovkách mělo následovat číslo poznámky pod čarou a až posléze tečka, vypouštíme i toto konkrétní užití interpunkčního znaménka.

Prvním krokem naší metodiky byla již v názvu kapitoly předestřená *excerpce* lexikálního materiálu z textů písní. V bezprostřední návaznosti následovala *analýza*

²KUČERA L.: *Písničky trojhlasně*. Cheb G + W, spol. s. r. o., 2003.

³Trojhlavá saň, 2004.

⁴Proč bychom se netopili, 1996.

⁵KUČERA L.: *Písničky trojhlasně*. str. 33.

⁶Píseň *Delegace* (Veselá bída, 1993).

jednotek ve spolupráci s texty, z nichž byla daná jednotka excerpována. V naší práci jsme použili analýzu fonetickou, fonologickou, morfologickou, derivologickou, lexikologickou, lexikografickou, stylistickou, textologickou, sémantickou, pragmalingvistickou a analýzu literárně-teoretického charakteru. Analýzu jsme prováděli i ve spolupráci s odbornými publikacemi, lexikografickými díly a databázemi lexikografického charakteru. Veškerý soupis námi použitých děl a databází uvádíme na konci této práce. Třetím krokem naší práce byla *kategorizace*, provedená na základě již zmíněných děl. V této části práce bylo třeba nejen použít stávající odborné pojmy jako názvy podkapitol či kategorií, ale bylo třeba jednotlivé klasifikace podrobněji vymežit, příslušné pojmy přizpůsobit, anebo dokonce vytvořit kategorie vlastní, nové. Posledními kroky byl *popis*, prováděný na základě odborné literatury a slovníků, a vše bylo završeno *interpretací* užití zkoumaných výrazů.

2. CIZÍ SLOVA

Počáteční kapitola naší práce je věnována lexikálním jednotkám cizího původu. V této kapitole vědomě opomineme lexémy, které byly do našeho jazyku přejaty z němčiny, ať už do slovní zásoby obecné češtiny, anebo do vrstvy slovní zásoby se sociálním příznakem. Naším záměrem je postihnout výrazy, které se podílejí na popisu odlišné skutečnosti, prostředí, v němž se děje písni skupiny Hop trop odehrávají, nebo v prostředích, v nichž byly písně napsány. Toto zaměření našeho výzkumu má i oporu v textu publikace *Česká lexikologie*, která uvádí, že „*cizí slova... jsou většinou příznaková a charakterizují určité prostředí (viz motivy v písních), stávají se i prostředkem synonymického odstiňování a diferenciaci.*“ Dále nám text potvrzuje výskyt těchto jednotek v uměleckých textech: „*Běžná cizí slova se pro své charakteristické příznaky cizosti, pro své asociační a evokační vlastnosti... hodí jako stylistický prostředek zvláště v uměleckých a publicistických textech.*“⁷

Napříč odbornou literaturou je terminologie stran nepůvodních lexikálních jednotek do jisté míry rozkolísaná. *Encyklopedický slovník češtiny* (dále ESČ) charakterizuje slova cizího původu jako „*výpůjčky*“, v závorce „*přejímky*“.⁸ *Lexikon a sémantika* (dále LAS) tento termín přebírá, neupřesňuje, a následně používá opisnou charakteristiku „*slov cizího původu*“, ale i přímou, tedy spojení „*cizí slova*“.⁹ Nám se toto spojení jeví jako nejpřijatelnější, vychází z toho ostatně i název celé kapitoly, a to z hlediska jazykové ekonomie i z hlediska lepší přístupnosti pro širší čtenářský okruh. Excerpované výrazy bylo dále třeba rozřadit a příslušné podkapitoly, věnující se daným kategoriím, bylo třeba pojmenovat.

Výrazy, které jsou zaznamenány v *Příručním slovníku jazyka českého* (dále PSJČ), *Slovník spisovného jazyka českého* (dále SSJČ) nebo v *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (dále SSČ), označujeme za „*přejímky*“. Jedná se o slova, jež byla nejen přejata do české slovní zásoby, ale i kodifikována příslušnými slovníky spisovného jazyka, tudíž u nich spatřujeme jistou ukončenost v procesu přejímání. Za druhé se jedná o slova, která jsou obsažena v *Novém akademickém slovníku cizích slov* (dále ASCS), ve *Slovníku nespisovné češtiny* (dále SNČ), ve slovnících neologismů anebo v internetových databázích

⁷FILIPEC, J., ČERMÁK, F.: *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, str. 121.

⁸KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J.: *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, str. 542.

⁹ČERMÁK, F.: *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, str. 203–215.

operujících s novočeskou lexikální zásobou. Tyto jednotky označujeme jako „cizí slova“ ve vlastním významu, tedy ta, jež v jazyce nějakým způsobem fungují, ale stále v oblasti jazykové periferie. Následně z excerpovaných výrazů vyčleňujeme „slova jinojazyčná“, ta, která neuvádí žádný český slovník ani databáze – opomineme-li propria a přenesené významy lexémů v rámci slangových výrazů – a která běžně fungují v jiném jazyce. Poslední podkapitola, jež nese název *Ostatní*, je vyhrazena čtyřem výrazům, které nesplňují podmínky pro začlenění do předchozích podkapitol a které vznikly na základě spontánnosti, jakýchsi prvních náznaků procesu přejímání, nebo autorské kreativity.

Na dělení slov v této kapitole nemá vliv formální přizpůsobení, hláskové ani gramatické, a to z důvodu, že tento proces je autory textu ve srovnání se slovníky předjímán (lexém *božolé*, ve ASCS uváděno jako *beaujolais*) nebo jde proti němu (lexém *jeep*, přestože SSČ uvádí již i zdomácnělou podobu jednotky *džíp*¹⁰). Dodejme, že gramatický aspekt textů bývá jejich autory opomíjen.

2.1 Přejímky

Přemysl Hauser uvádí, že slova cizího původu tvoří pojmenování cizích reálií. Dále píše, že „*cizí slova udržují svůj výlučný ráz pro těsné sepětí s nezvyklou skutečností. Užívá se jich vždy ve vztahu k cizímu prostředí*“¹¹ (pozn.: prostředí dějů písní, toposy). V našem případě se jedná o jednotky, které se vztahují k prostředí ve vlastním významu (*buš, kaňon*), k mírám a měnám, jež jsou pro toto prostředí typická (*cent, dolar, galon, míle*), k dopravním prostředkům (*briga, džíp, kánoe*) anebo v neposlední řadě přímo k hudbě (*ansámbly, bendžo, song*). V této podkapitole však dochází k narušení tvrzení Přemysla Hausera, a to z toho důvodu, že se nejedná o „*cizí prostředí*“ ve vlastním slova smyslu, ale o prostředí do jisté míry specifické, především povoláním či zájmovou činností protagonistů dějů písní nebo autorů textů písní. Z tohoto hlediska jsou vyloučeny nespisovné výrazy se sociálním příznakem (trempský a vodácký slang).

2.1.1 Výrazy vztahující se k cizímu prostředí

Jednotky této kategorie lze ještě dále rozdělit na základě dvou dominantních prostředí. Pro lepší přehled však tuto kategorii na další podkategorie nedělíme. Prvním je prostředí, které zde nazýváme jako obecně anglosaské či prostředí ovlivněné anglosaskou

¹⁰*Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2006, str. 76.

¹¹HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, str. 52.

kulturou. Anglosaské prostředí v sobě zahrnuje Spojené státy, Austrálii a v jednom případě i Afriku. Druhým z nich je prostředí mořeplavby.

Jednotka *dolar* dotváří topos děje písně *Obchodník s deštěm* spolu s propriem *Johnny* a s postavou šerifa, jenž není přímo označen v textu písně:

*„Vtom vrznutí dveří v nich zmáčené klobouk
Nám plechový hvězd blejsk do očí třpyt:
Konečně mám tě vstávej a půjdem
A hloupostí nech pokud chceš aspoň žít!“*

Na rytmus a rým v textu jednotka *dolar* vliv nemá:

*„Když každé dá dolar nám řek tenhle koumák
Znám starý kouzlo a dešť přivolám
Za jeden kulatej zkusit to stálo
Na svý si přišel co zbejvalo nám“¹²*

Stejně je tomu i v obou případech užití lexému *cent*, jenž rovněž dotváří prostředí písní *Poslední kroky* a *Pošťák* (citovány ve stejném pořadí):

*„Jen dvanáct mi zbejvá ujít mil
Tam prodám co jsem nalovil
Za hrst bídných centů co za kůže mi daj
Pět stop do zmrzlý hlíny mý kosti pochovaj“¹³;*

*„Z váček jsem lovil pár centů a šéf mi v tom řek
Pošťák se nevrátil jestli bych vzal po něm flek“¹⁴*

Děj písně *Pošťák* se odehrává na Aljašce, v severozápadní oblasti Kobuk, což je v druhé strofě explicitně vyjádřeno. Dále nám text v následujícím dvojverší sděluje, že postava pošťáka doručuje zásilky pomocí psího spřežení, které vnímáme jako příznakový jev:

*„Sáně mi dal tresky v balíku pro psy a kvér
Brašnu v ní lejstra a po zádech plác mi: Bud' fěr!“*

Oproti tomu jednotka *winchestrovka*, u níž v textu došlo k regresivní hláskové změně, protože SSJČ¹⁵ již uvádí tvar *vinčestrovka*, má do určité míry vliv na rytmus:

¹²Hop trop na Venkowě, 1993.

¹³Hop trop na Venkowě, 1993.

¹⁴Hop trop na Venkowě, 1993

¹⁵*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://www.ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=vin%C4%8Destrovka&sti=EMPTY&where=hesla&hsu):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=vin%C4%8Destrovka&sti=EMPTY&where=hesla&hsu>
bstr=no. [28. 11. 2016]

„Táta řek: Než by sis měl moji dceru brát
hnáty ti winchestrovky pažbou přerazím“

Domníváme se, že nahrazení tohoto lexému by bylo obtížné z hlediska délky jednotky, tudíž by při užití jiného výrazu mohlo dojít k narušení rytmu. Jednotka *winchestrovka* však dotváří děj písně s anglickým názvem – *Massacre Valley*¹⁶. V textu jsou dále užity jednotky *kovboj* a *freeway*, kterými se budeme zabývat níže.

K anglosaskému prostředí se vztahuje i jednotka *kantýna*, kterou SSJČ definuje jako „*jídelnu, stravovnu, výčep*“¹⁷, avšak zde se vztahuje k anglickému výrazu *canteen*, a tím dotváří westernové prostředí děje písně:

„Dva měchy který shodil v kantýně přivez na dvou kánoích
A jak lokálu svý jméno řek v tu ránu kdekdo ztich“¹⁸

Westernový topos je dále posílen přímým časovým zařazením děje do roku 1806, protagonista se jmenuje Jonatán (Jonathan), výše je zmíněno, že se dopravuje prostřednictvím *kanoe* a osazenstvo v *kantýně* je v textu písně přímo popisováno jako *starý osadníci*.

Lexém *džíp* je v textech písní použit dvakrát. V jednom případě došlo k užití již zdomácnělé podoby slova, a jak výše uvádíme, v druhém případě došlo k použití původní podoby slova – *jeep*. Přepis textu není uveden ve zpěvníku skupiny a není k dispozici ani na jejich webových stránkách, avšak lze čerpat i z obalu zvukového nosiče. Zde je však jednotka psána s velkým písmenem, *Jeep*¹⁹, avšak z našeho pohledu se nejedná o chrématonymum, označení konkrétní značky, ale o označení „*malého vojenského osobního vozidla*“. SSJČ tento význam ještě více specifikuje, a to užitím adjektiva „*americký*“²⁰. Děj písně se odehrává v Africe (pozn.: druhý název písně je *Afrika*) a protagonista, který během boje zemře v džípu, se jmenuje Willy Rock, tudíž je možná spojitost se Spojenými státy, případně s Velkou Británií, jež měla v Africe kolonie. Vystává zde však otázka, zda bychom neměli zařadit tuto jednotku na pomezí vztahu k cizímu prostředí a vztahu k protagonistovi děje, avšak vzhledem k tomu, že děj se z našeho pohledu (z pohledu Čechů) odehrává v cizí zemi, ponechejme jednotku v této kategorii. Vliv na rytmus písně

¹⁶Hop trop 35 let, 2015.

¹⁷*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=kant%C3%BDna&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=kant%C3%BDna&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no). [28. 11. 2016]

¹⁸Hop trop II, 1990.

¹⁹Přebal alba Trojhlavá saň, 2004.

²⁰*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=d%C5%BE%C3%ADp&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=d%C5%BE%C3%ADp&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no). [28. 11. 2016]

má tato jednotka v případě písně *Bílé Jeepy* minimální, avšak v případě refrénu je součástí rýmu:

„Pro vzpomínky zůstal pomník
Je to jako věčnej dík
Nad průlivem vystaven je
Na památku bílej Jeep“

Druhé užití lexému nemá na rýmy ani rytmus písně žádný vliv, pouze dotváří prostředí farmy, která je v textu písně *Ohradník* jako lexém explicitně vyjádřena a které se budeme následně rovněž věnovat:

„Ty auťáky maj shnilej rám a rozrchtanej plech
Dva džípy z války poslední jen stěží chytaj dech“

Mimo lexému *farma* je v písni použito jednotky *džob*. I té se budeme v rámci podkapitoly *Cizí slova* věnovat a také lexému *míle*, který je s anglosaským prostředím spjat jako jednotka délky (viz kategorie *Obojí užití*).

Z hlediska výstavby verše je i užití lexému *farma* v písni bez vlivu na rým a rytmus:

„Toho flákání prej po farmě má právě akorát
Proto chlapi skočte do vozů natáhneme drát“²¹

Užití této jednotky, jak jsme již napsali, je podmíněno prostředím. Konkrétní prostředí však nelze z textu určit.

Blíže bychom mohli určit topos písně *Markóni*, kde se spolu s tímto jménem – zřejmě přistěhovaleckým – objevuje i proprium *Mlžný hory* a verš „A za vodou k řece dobytek hnát“ nám dává jistou indicii k honáctví, dříve typickém pro Spojené státy. V textu to ovšem není explicitně vyjádřeno, a tak se můžeme pouze na základě těchto indicií domnívat, o jaké prostředí by mohlo jít. Jednotka *farma* i v této písni nemá vliv na rým a rytmus:

„Že tady v tom kraji si vždycky přál žít
Chlap tvrdil když před náma stál
Z farmy se vytratil všecken klid
Náš předák ho na zkoušku vzal“²²

Konkrétní prostředí lze určit u následujícího výrazu, a to v obou případech užití. Jednotka *buš* figuruje v písních *Balada o J. J.*²³ (původně australská lidová píseň *Jim Jones*

²¹Hop trop II, 1990.

²²Trojhlavá saň, 2004.

²³Potvory, 1998.

*At Botany Bay*²⁴) a *Ovce* (rovněž původně australská lidová píseň, *The Old Bullock Dray*²⁵). Australské prostředí je doložitelné v obou textech. V *Baladě o J. J. proprii* označující australské místní a dějinné reálie (*Botany Bay, Novej Jižní Wales, Jack Donnahoo*), v písni *Ovce* pak topos umocňuje proprium *Australáci* a také lexém *klokan*. Vliv na rytmus lexém *buš* v obou případech nemá, pouze v písni *Ovce* je užit v jednom případě rýmu:

„*Tak jen zabal ten svůj krám koukej ať jsme venku už
Já na venkov tě vezmu a ukážu ti buš*“²⁶

Tím bychom v této kategorii ukončili část věnovanou anglosaskému prostředí a zaměřili se na námořní topos, jež je reprezentován jednotkami *briga* a *šalupa*, označujícími plavidla, a jednotkou *galon*, kterou, jakožto hraničním lexémem, tuto část započneme (pozn.: jedná se o „anglosaskou dutou míru“²⁷, užitou v námořním kontextu).

Jednotka *galon* se objevuje v písni s již příznačným názvem *Hej! Kapitáne!* a je součástí výhružky posádky vůči kapitánovi lodi, která se dostala do mořské bouře:

„*Hej! Kapitáne! Jestli přežijem tak se nedoplatíš
Hej! Kapitáne! Tenhle vrak ti rozbijem
A rumu vypijem sedm galonů ty to zaplatíš*“²⁸

Jednotka *galon* nemá vliv na versologickou výstavbu písně.

V tomto textu se však objevuje i druhá námi zkoumaná jednotka této podkategorie, jako *vrak* již výše zmíněná *briga*, „*dvoustěžňová plachetní loď*“²⁹. Tato jednotka se objevuje mimo jiné i v písních *Fajn džob* a *Obluda*. V písních *Hej! Kapitáne!* a *Fajn džob* (citovány ve stejném pořadí) nemá ani tato jednotka vliv na výstavbu verše:

„*Vítr plachty ničí lana s náma cvičí za chvíli se briga kýlem na dno
posadí
My jsme chlapi ryzí, kterejm je strach cizí když natáhnem brka
nevadí*“³⁰;

²⁴KUČERA L.: *Písničky trojhlasně*. str. 8.

²⁵KUČERA L.: *Písničky trojhlasně*. str. 150.

²⁶Veselá bída, 1993.

²⁷*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=galon&sti=16679&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=galon&sti=16679&where=hesla&hsubstr=no>. [28. 11. 2016]

²⁸Hop trop II, 1990.

²⁹*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=briga&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=briga&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [28. 11. 2016]

³⁰Hop trop II, 1990.

*„Moje briga má jméno Ariel
Řekl kapitán když mě zval
Prej abych s ním jako lodník jel
A džob co mi nabídl bral“³¹*

V písni *Obluda* je lexém *briga* součástí rýmu:

*„Když na obludě bouchl kanystr od džinu
Tu přízrak vztekle houkl a vylít na brigu“*

V druhém případě užití v této písni je patrné dějové zasazení:

*„Jó dvě stě nás tam bylo na brize do Číny
A furt se jenom pilo až tuhly ledviny“³²*

Posledním lexémem je *šalupa*. Ani ona nemá versologický význam, ale pouze dotváří námořní prostředí:

*„Dávám sbohem břehům proklatejm
Který v drápech má ďábel sám
Bílou přídí šalupa My Grave
Míří k útesům který znám“³³*

2.1.2 Vztah k prostředí protagonisty děje či k prostředí autora textu

V případech této kategorie se jednotlivé lexémy nepodílí na determinaci prostředí děje písně, avšak jsou součástí výraziva textů na základě povolání či zájmu v názvu kategorie zmiňovaných nebo na základě podobnosti jevů, které jsou v domácím prostředí označeny cizím názvem. Jako první případ uvedme lexém *kaňon*, který výslovně zmiňuje i Přemysl Hauser jako typický příklad cizího pojmenování v domácím prostředí na základě podobnosti³⁴. *Píseň smolařských plavců* je sice česky přezpíváný tradicionál *Banana Boat Song*³⁵, avšak je zasazen do vodáckého prostředí, typickém pro autory textů:

³¹Hop trop na Venkowě, 1993.

³²Proč bychom se netopili, 1996.

³³Píseň *Tři kříže* (Hop trop na Venkowě, 1993).

³⁴HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*. str. 53.

³⁵KUČERA L.: *Písničky trojhlasně*. str. 156.

*„Tam čeká nás dobrá zem se šlajsnou bez vratáku
Volají plavci co ke dnu zvou
Rudý slunce zapadá v kaňonech bez mastňáků
Zní jejich vábení nad vodou“³⁶*

Lexém *kaňon* zde pravděpodobně dotváří určitý romantický charakter písně a celým veršem je nám sdělován ideál vodácko-trempského světa, ve kterém se člověk přibližuje westernové divočině, umocněné tím, že v ní nejsou přítomni ti, kteří nemají s vodáky-trempy nic společného, tedy *mastňáci*. Z kontextu také vyplývá, že celá tato „utopie“ je lákadlem zesnulých vodáků, *smolařských plavců*, kteří usilují o smrt, nebo jsou jakýmsi varováním, vodáků dosud živých.

Podobně je tomu i v užití jednotky *kinžál*, jednotky, která se do jazyka dostala z perštiny přes turečtinu a znamená „bodnou dvousečnou zbraň s krátkou zakřivenou čepelí“³⁷. V písni *Lufťáci* je výraz *kinžál* prostředkem vyjádření strachu z nevábně a nebezpečně vypadajícího trempa a jeho velkého nože:

*„Živel se zvednul a každej zblednul
Jak slunce zablejsklo se v jeho kinžálu
Uříz dva chleby to jako že by
Svůj guláš rozdal i když měl ho pomálu“³⁸*

Jednotka *kinžál* zde má vliv i na rým.

V případě jednotky *ansámbel* bylo motivací užití hudební zaměření protagonisty v příznačném názvu *Dvě noty půlový*:

*„Bylo to náhodou právě se za vodou
Ansámbel do kupy dal
Hospoda šilela kapela kvilela
Čert aby do toho pral“³⁹*

Jednotku *ansámbel* lze vnímat i jako prostředek profesní mluvy, avšak zde, v rozsahu jedné sloky, bylo potřeba vyjádřit jeden jev několika způsoby, v čemž spatřujeme hlavní důvod použití tohoto výrazu. Nevyužití lexému *ansámbel* by rovněž mohlo mít vliv na odlišnou výstavbu verše.

³⁶Proč bychom se netopili, 1996.

³⁷KRAUS, J.: *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2011, str. 407.

³⁸Potvory, 1998.

³⁹Hop trop II, 1990.

V té samé písni se objevuje i jednotka *song*. SSJČ ji označuje za „*náladovou píseň*“⁴⁰. To zajisté vyplynulo již z kontextu předešlého úryvku a vyplývá to i z kontextu následujícího úryvku:

„*Nevadí že jsme slabí ne zrovna akorát
A že svý songy žabí chcem do svítání hrát
Kdo plíce má ať zpívá a klíd'o celej den
A toho kdo tu zívá ted' vykopejte ven*“

Významný vliv na rým ani rytmus výraz *song* nemá a nejinak je tomu i v druhém případě výskytu v písni *Silnice*:

„*A dlouho mi pak zpíval jak nejlíp doved hrál
Dám na to krk že byl to sám šoférskejch songů král*“⁴¹

V tomto případě je protagonistou dálkový řidič, kytarista. I zde není patrný vliv cizojazyčného prostředí.

Posledním lexémem této kategorie je lexém *klub* a jako u dvou předešlých výrazů i zde je patrný vztah protagonisty, který hledá svého ztraceného kamaráda, k hudebnímu prostředí:

„*Máte pravdu pane má to bejt nákej klub
To přesně sedí řek jste: Maj tam fantastickej sál
Až najdu kamaráda co místo na náš srub
Už jezdí jen na samej country bál*“⁴²

Z kontextu ukázky vyplývá, že se jedná o specifikační označení podniku, kde se hraje hudba. Motivací užití by mohl být i rým.

2.1.3 Obojí užití

Do této kategorie jsme zařadili výrazy, které byly užity jak ve vztahu k zemi původu, tak i jako prostředek k označení domácího jevu cizím pojmenováním.

Jednotky *kovboj* jsme si již výše povšimli v kontextu písni *Massacre Valley*, ale vyskytuje se i v předchozím případě zmiňované písni *Hej! Tome!*. V písni *Massacre Valley* jsme již prokázali vztah k místu původu slova. Jednotka *kovboj* je však užita ve přeneseném významu. Kovbojové, honáci, kdysi naháněli stáda po amerických prériích, ale

⁴⁰ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=song&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=song&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no). [28. 11. 2016]

⁴¹ Svátek, 1991.

⁴² Hop trop II, 1990.

zde je užita ve spojení *afaltovej kovboj*, což má zřejmě označovat člověka, co se jako řidič nákladního vozu „honi“ za výdělkem prostřednictvím dopravování zboží:

*„Prej jsem jen afaltovej kovboj
Co pro ní dobrej není dost
Zná jenom nákladák a freeway
Život má samou mrzutost“⁴³*

Jednotka *kovboj* je do jisté míry podmíněna ne příliš dokonalým exotickým rýmem⁴⁴.

V druhém případě je pomocí jednotky *kovboj* dosaženo štěpného rýmu. I v tomto případě není užito slova *kovboj* v původním slova smyslu, nýbrž v přirovnání. Opět zde narážíme na jistý „trempský ideál“:

*„Pak zavolám: Hej! Tome!
Co s tebou ksakru je
Tak nebuď jak ti co jsme si jim smáli
Bud' zas ten bezva kluk
Se srdcem kovboje
Ze srubu v údolí u Orlí skály“⁴⁵*

Jednotka *kánoe* dotváří westernové prostředí písně *Jonatán*. Ve výše uvedeném úryvku se dovídáme i o dosažení štěpného rýmu právě díky výrazu *kánoe*: „*kánoich – ztich*“. V písni *Lásky* je kánoj jedna z lásek lyrického subjektu, který nám zřejmě splývá a autorem:

*„Mám tři lásky najednou co s tím nadělám
První taky nejdelší je kánoj zteřelá
Plujem řekou po proudu a já skrz olšovi
Mraky hlídám nad námi snad nejsou bouřkový“*

Z další strofy písně se nám jen potvrzuje, že užití lexému *kánoj* zde není ve smyslu vztahu k prostředí místa původu, ale k vodácké zálibě:

*„Kolik ran a škrábanců podél kýlu má
Kdo by si s tím práci dal jen těžko spočítá
Spoustu sjetejch peřejí i jezů záludnejch
Od balvanu na přídi má vyraženej cejch“⁴⁶*

⁴³Hop trop 35 let, 2015.

⁴⁴PETERKA, J.: *Teorie literatury pro učitele*. Jíloviště: MME Mercury Music & Entertainment, s. r. o., 2010, str. 172.

⁴⁵Hop trop II, 1990.

⁴⁶Trojhlavá saň, 2004.

V tomto případě došlo rovněž k hláskové proměně tvaru slova a k posunu od vzoru růže ke vzoru píseň, tedy ke vzniku alolexu. Nelze s jistotou určit, co přesně podmínilo vznik alolexu, který nemá oporu ve slovnících spisovného jazyka, avšak do jisté míry by zde mohla působit versologická motivace. Alolex *kánoj* je o jednu slabiku kratší, než jeho spisovný protějšek, což má rozhodující vliv na podobu metra.

Lexém *míle* byl stejně jako předchozí dva výrazy v této podkapitole již výše zmiňován v souvislosti s písní *Ohradník*:

„Stovky ran palicí a kůly budou stát

Pro míle dlouhý vedení

Dvě stopy nad zemí pak izolátor dát

Stáda nám ohlírají dráty měděný“⁴⁷

Lexém *míle* zde jako anglosaská jednotka vzdálenosti dotváří prostředí, vliv na rytmus a rým nemá.

Stejně je tomu i v případě užití lexému *míle* v písní *Poslední kroky*, avšak pomocí jednotky *míle* byl utvořen štěpný rým. Úryvek z písně je výše citován.

Třetí využití lexému *míle* má rovněž vliv na rým, ale vztahuje se ke zlatokopeckému prostředí. Vliv na rým dokládáme v prvním dvojverší, spojitost s prostředím v dvojverší druhém:

„Leželi jsme dlouho v trávě než se v dálce objevil

Vlak co jezdí tudy líně rychlostí snad jen pět mil“

...

Kousek štěstí já tolik jsem si přál

Že je ve zlatě já si proklatě donedávna myslíval“⁴⁸

V posledním případě se výraz *míle* nevztahuje k prostředí původu. Lexém *míle* je užit jako expresivní vyjádření vzdálenosti, kterou protagonista písně *Tak už se škrábu strání* zdolal před návratem domů. Z kontextu písně není patrné, kde se děj odehrává. Stěžejní jsou v textu pocity protagonisty. Expresivnost může umocňovat obecně česká podoba lexému – *mejle*:

„Kolik je mejlí kterejm záda jsem už ukázal

Kolik je cest co vedly bůhví kam

Kolik je písniček co na nich jsem si zazpíval

Tohle je ta která vedla mě zas k nám“⁴⁹

⁴⁷Hop trop II, 1990.

⁴⁸Píseň *Z konce světa* (Veselá bída, 1993).

Lexém *bendžo* se v textech objevuje celkem třikrát a vždy je to v této podobě, která je jako jediná uvedená v SSČ⁵⁰. SSJČ uvádí mimo jiné i podobu *bandžo*, kde ještě nedošlo k celkovému zdomácnění, co se grafické stránky týče⁵¹. Lexém *bendžo* byl podle *Českého etymologického slovníku* (dále ČES) přejat z americké angličtiny⁵², což pravděpodobně potvrzuje i topos děje výše citované písně *Markóni*. Tento lexém se na tvorbě rýmu nepodílí a vliv na rytmus nelze přesně určit ani v jednom ze dvou užití v písni:

„*To bendžo by nebylo pro nás tak zlý*

Ale ohluchnul snad každěj tvor

Když někde blízko jen promluvil

Ten Markóni vod Mlžnejch hor“

...

Jak blázen do noci halekal

Až jednoho rána se zdejch

A s bendžem svým nám tady zanechal

Pár dluhů nesplacenejch“⁵³

V *Písni pro šedivou hlavu* i v písni *Vodácká odborná* je *bendžo* hudebním nástrojem vodáků:

„*Tam bendža hrály samy a holek plný stany*

Tam neštípaly mouchy a ohně plály tmou“⁵⁴;

„*Citera niněra bendžo bum basa a kytary hlas*

Kofola rokola budvar rum západ a zrzavej vlas“⁵⁵

Na rým lexém *bendžo* vliv nemá, otázkou zůstává, zda by alternací lexému *bendžo* nedošlo k porušení metra.

Vliv na rým má v obou užitích lexém *džin* (také *gin*). Předpokládáme, že hlavní motivací užití byla právě tvorba rýmu, i když v prvním citovaném úryvku z písně *Obluda*, by bylo možno užit jednotky *rum* se stejným výsledkem. Jednotka *rum* je ale v písni užitá v předešlé strofě, a vzhledem k alkoholické povaze námořnické posádky, což nám dokládá

⁴⁹Hop trop II, 1990.

⁵⁰*Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. str. 27.

⁵¹*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=bend%C5%BEo&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=bend%C5%BEo&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [28. 11. 2016]

⁵²REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001, str. 75.

⁵³Trojhlavá saň, 2004.

⁵⁴Proč bychom se netopili, 1996.

⁵⁵Proč bychom se netopili, 1996.

verš „*A furt se jenom pilo až tuhly ledviny*“, se lze domnívat, že jednotka *džin* byla užita pro větší pestrost:

„*Když na obludě bouchl kanystř od džinu
Tak přízrak vztekle houkl a vlítl na brigu*“⁵⁶;

„*Jak přestaly zpívat tak šplouchnul sem gin
Hned za ním se vplížila vodka jak stín*“⁵⁷

V prvním případě se jednotka *džin*, jak jsme již naznačili, a jak se výše citovalo v souvislosti s jednotkou *briga*, váže k námořnímu prostředí. Nelze však z kontextu písně určit, jaké národnosti byla daná posádka. Přestože se jedná o prostředí cizí a z hlediska času se jedná o dění v minulosti, tak je zde užito lexému v novější, češtině graficky přizpůsobené podobě. Oproti tomu v písni *Staříčkový guláš* je užito tvaru, který i SsJČ označuje jako „*dřívější*“⁵⁸. Paradoxním se může zdát, že původní anglický tvar je užit v písni s českým prostředím, což dokládáme lexémy *fernet* a *guláš*, kterým se jakou přejímkou nezabýváme z důvodu celkového zdomácnění jevu v českém prostředí a s naprostou absencí spojitosti se zemí původu, tedy Maďarskem. Píseň samotná je v intertextovém vztahu s jedním českým vtípem⁵⁹. Rozkolísanost psaní jednotky *džin* (*gin*) je dáno osobností autora, v tomto případě autorů textů. Každá z písní má jiného autora a v obou případech se nejedná o člena skupiny⁶⁰. Ponechání jednotky *džin* v původní anglické podobě však může být motivováno i snahou vyhnout se částečné homonymii. Jednotka *džin* v této formě je spíše označením pro „*ducha v orientálních náboženských představách a pohádkách*“⁶¹.

2.2 Cizí slova

Cizí slova jsme v naší práci charakterizovali jako ta, která nejsou součástí slovníků spisovného jazyka. Od slov jinojazyčných je odlišuje skutečnost, že česká slovní zásoba s těmito výrazy běžně operuje a tyto lexémy zaznamenává v úvodu kapitoly zmíněných

⁵⁶Proč bychom se netopili, 1996.

⁵⁷Píseň *Staříčkový guláš* (Trojhlavá saň, 2004).

⁵⁸*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=d%C5%BEin&sti=13843&where=hesla&hsubstr=no](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=d%C5%BEin&sti=13843&where=hesla&hsubstr=no). [28. 11. 2016]

⁵⁹Dostupné na [www: http://vtipy.cyberserver.cz/lezi-si-takhle-gulasova-polevka-v-zaludku-a-najednou-prilitne/d2246.htm](http://vtipy.cyberserver.cz/lezi-si-takhle-gulasova-polevka-v-zaludku-a-najednou-prilitne/d2246.htm). [28. 11. 2016]

⁶⁰Textařem písně *Obluda* je Zdeněk Šmíd (KUČERA, L.: *Písničky trojhlavně*. str. 144.). Textařem písně *Staříčkej guláš* je R. Kučera (KUČERA, L.: *Písničky trojhlavně*. str. 204.).

⁶¹*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=d%C5%BEin&sti=13841&where=hesla&hsubstr=no](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=d%C5%BEin&sti=13841&where=hesla&hsubstr=no). [28. 11. 2016]

slovnících a databázích. V některých případech dokonce již dochází k formálnímu zdomácnění, tudíž zde spatřujeme jistý potenciál stát se slovem přejatým v tom smyslu, jak jej vymezujeme v předešlé kategorii. V případě lexému *džob* jsme ale poněkud skeptičtí. Vede nás k tomu tvrzení Františka Čermáka v LAS, kde píše, že „v jazyce nikdy nezůstávají dva lexémy, které znamenají zcela totéž“⁶², což v případě jednotky *džob* (práce) nastává. V textech písní se však vyskytuje i lexém *facha*, přejatý z němčiny a v kontextu písně *Aby nás voda nesla* se objevuje ve spojení znamenající „těžkou práci“:

„Nám peklo dělal hrozně rád i z tak dost perný farchy“⁶³

Podle ČES se již jedná o výraz obecně český⁶⁴, byť jej zaznamenává jen SNČ, a to ve smyslu výkonu i zaměstnání.⁶⁵ Tento lexém si v tomto kontextu s sebou nese jak příznak expresivnosti, tak příznak sociální, což může platit i v jiných kontextech a i v případě lexému *džob*, který ASCS označuje rovněž za expresivní a hovorový. Dále jej charakterizuje jako vyloženě „výhodný obchod, výdělek, výhodné zaměstnání“ a užívá jeho graficky zdomácnělé podoby.⁶⁶ Pokud by došlo k přejetí lexému *džob*, předpokládáme, že by se na něj vedle významu „zaměstnání“ či „výkonu“ vázal význam další, a to příznakový.

Lexém *džob* se v textech objevuje celkem ve třech písních. V prvním případě je obsažen i v samotném názvu písně – *Fajn džob*:

„Moje briga má jméno Ariel
Řekl kapitán když mě zval
Prej abych s ním jako lodník jel
A džob co mi nabídl bral“

Děj písně se odehrává v námořnickém prostředí, což může mít vliv na výběr cizojazyčného slova, avšak domníváme se, že zde byla motivace užít ve verši jednoslabičné slovo, aby nedošlo k narušení metra.

V již citované písni *Ohradník* má lexém *džob* vliv i na tvorbu rýmu, opět štěpného a zároveň exotického:

„Kolikrát mi ten můj nechtěl jet kolikrát bych do něj kop
Ale ohradníky stavím rád je to náš jarní džob“⁶⁷

⁶² ČERMÁK, F.: *Lexikon a sémantika*. str. 221.

⁶³ Hop trop na Venkowě, 1993.

⁶⁴ REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*. str. 165.

⁶⁵ HUGO, J.: *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf, 2006, str. 106.

⁶⁶ KRAUS, J.: *Nový akademický slovník cizích slov*. str. 194.

⁶⁷ Hop trop II, 1990.

Spojitost s prostředím je v tomto případě předpokládána.

Píseň smolařských plavců jsme již uváděli ve spojitosti s lexémem *kaňon*. Výraz *džob* se zde váže na postavy *smolařských plavců*, tedy někdejších vodáků. Zde spatřujeme jako motivaci užití potřebu odlišit se v jazykové promluvě, která je typická pro slangy, tedy by v tomto případě měla mít jednotka *džob* sociální příznak. Z kontextu písně vyplývá, že se v tomto případě jedná o specifický „výkon“:

„Hejbat pádlem to je džob
Volají plavci co ke dnu zvou
Splet' ten džob hned máš mokrej hrob
Zní jejich vábení nad vodou“⁶⁸

Jednotka *džob* se objevuje ve dvou verších, přičemž v obou se podílí na tvorbě rýmu. V prvním případě se jedná o rým exotický, střídavý, v druhém o rým vnitřní.

V písni *Valouny* objevujeme další jednotku a tou je *nuget*, pocházející z angličtiny a znamenající „*valoun zlata*“. V jejím případě uvádí ASCS nezdomácnělou formu lexému – *nugget*. Výslovnost jednotky je rozkolísaná, vedle původního „*nagit*“ je připuštěna i zdomácnělá výslovnost „*nuget*“. ASCS říká, že se jedná o geologický výraz s významem „*většího n. menšího valounu zlata s křemenem z druhotných surovin*“⁶⁹. Přestože byl ASCS vydán roku 2011, a jedná se tedy o slovník relativně nový, nalézáme zdomácnělou podobu i ve třech případech v kartotéce *Novočeského lexikálního archivu* (dále NLA), a to ve stejném rodě a vždy v souvislosti se zlatem. Jednotlivé karty s údaji jsou datovány do let 1948, 1955 a 1957.⁷⁰ Položme si otázku, zda slovníky v předrevolučním období nereflektovaly tuto skutečnost z režimních důvodů (v SCS Lumíra Klimeše z roku 1981 nalézáme lexém rovněž v podobě *nugget*⁷¹), a vzápětí otázku druhou, proč ASCS, vydaný roku 2011, uvádí lexém stále v původní anglické formě?

Děj písně *Valouny* je vázán na zlatokopecské prostředí – anglosaské prostředí dokládá antroponymum *Joe* v textu – a lexému *nuget* bylo s velkou pravděpodobností užito pro obohacení slovní zásoby, anebo i z důvodu běžnosti užívání tohoto lexému autory (viz kartotéka NLA):

⁶⁸Proč bychom se netopili, 1996.

⁶⁹KRAUS, J.: *Nový akademický slovník cizích slov*. str. 561.

⁷⁰*Novočeský lexikální archiv*. Dostupné na www.baraj.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=nuget&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=vin%C4%8Destrovka&ps_startfrom=0&ps_numcards=2&numcchan

[https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=nuget&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=vin%C4%8Destrovka&ps_startfrom=0&ps_numcards=2&numcchan](http://www.baraj.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=nuget&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=vin%C4%8Destrovka&ps_startfrom=0&ps_numcards=2&numcchan)
ge=no¬_initial=1. [28. 11. 2016]

⁷¹KLIMEŠ, L.: *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, str. 481.

*„Prachem co máme tu od dávných dob
Brodil se neznámej chlap
Za kliku vzal do dveří kop
Hm hmhmhm
Jen kožich shodil
Na stůl nám hodil
Nuget a pár starejch map“⁷²*

Lexémy *božolé* a *hemenex* jsou užity v písni *Veselá bída* člověkem, který se díky dědictví dostal z okraje společnosti, avšak peníze mu štěstí nepřinesly, a tak si stýská po někdejších časech:

*„Ted' snídám hemenex a piju božolé celý dny jen samý válení
Víc chutnávaly kdysi jen suchý fazole
A cigarety kamarádem balený“⁷³*

V samotném kontextu písně protagonista děje užívá cizích slov z důvodu jeho společenského posunu výše, do světa, kde se o „šunce s vejci“ a „víně“ mluví tímto způsobem, anebo jen začal jíst něco, co předtím nejedl. Jednotka *božolé* tvoří rým s jednotkou *fazole*, avšak nemůžeme zcela přesně říci, zda se jedná o vnitřní rým, anebo o rým exotický, střídavý, který v ukázce na základě formy nemůžeme určit kvůli grafické úpravě strofy zpěvníku.⁷⁴ Obě jednotky, *božolé* i *hemenex*, jsou formou již zdomácnělé. Jednotka *hemenex* je takto zaznamenána i v SNČ, a dokonce je v něm zaznamenána grafická podoba *hemenex*.⁷⁵ ASCS však uvádí jednotku *božolé* jako *beaujolais*.⁷⁶ Nevíme, co přesně způsobilo, že tato jednotka je ve zpěvníku *Písničky trojhlasně* zaznamenána zdomácnělou formou, zda je příčinou neznalost autorů či vstřícnost vůči uživateli zpěvníku, který bude spíše znalý více angličtiny než francouzštiny, anebo zda ASCS užívá tohoto tvaru, protože se jedná o přenesené pojmenování z toponyma *Beaujolais*, značící východofrancouzskou apelaci, ze které víno pochází. Dodejme, že ale v případě šampaňského, původně Champagne, k formálnímu zdomácnění došlo.

Jednotka *bariball*, správně psaná s jedním „l“, je podle ASCS zoologický výraz pro „*vekou severoamerickou medvědovitou šelmu rodu Ursus, medvěda černého*“⁷⁷. Podle

⁷²Trojhlavá saň, 2004.

⁷³Veselá bída, 1993.

⁷⁴KUČERA, L.: *Písničky trojhlasně*. str. 241.

⁷⁵HUGO, J.: *Slovník nespisovné češtiny*. str. 141.

⁷⁶KRAUS, J.: *Nový akademický slovník cizích slov*. str. 103.

⁷⁷KRAUS, J.: *Nový akademický slovník cizích slov*. str. 99.

vlastností termínů – „jednoznačnost, přesnost, ustálenost, nosnost, neexpresivnost“⁷⁸ – by bylo nasnadě jednotku *bariball* označit za termín. Domníváme se ale, že k užití této jednotky došlo na základě potřeby rýmu:

„*To kdyby přišel rabovat mlsnej bariball
Taky medvědí pasti fortelný jsem kolem chajdy dal*“

Vazba k prostředí původu výrazu není prokazatelná, byť se v textu objevuje spojení *indiánské léto*, které je typické právě pro Severní Ameriku. Oproti tomu se v první strofě zpívá o vysloveném lhaní, v širším významu bájení, a i z tohoto důvodu mohlo být užito lexému *bariball*:

„*Já v jednom z dlouhejch večerů kdy si chlapy lžou
Vybalil svoji příhodu neuvěřitelnou*“,

a závěr písně rozkrývá charakter vypravěče:

„*Dveře letí vtom se vřítí moje žena bėsníci
Jdem domů! Konec pití! mě strká ulicí
A vztekem celá zelená pak fackou jako dům
Mi na nose brejle rozbila: Tys nedal králíkům!*“⁷⁹

V již citované písni *Aby nás voda nesla*, se objevuje lexém *story*, značící v souladu se ASCS „*historku, příběh*“⁸⁰. Na místě je i hovorový příznak, slovníkem rovněž uváděn:

„*Mám tisíc chutí jó i čas vyprávět vám tu story
Jak vyšplouchli jsme s parťákem co plavil s náma vory*“⁸¹

Motivací užití je zde pravděpodobně rým. Nelze přesně doložit, v jakém prostředí se děj odehrává, a to ani na základě výskytu vorů. Níže v textu písně se objevuje již citovaná *facha a havíř*. Pokud by autor textu chtěl docílit toho, abychom uvěřili, že jde o cizí prostředí, užil by pravděpodobně v souladu s postupem v jiných písních (viz podkapitola *Slova jinojazyčná*) jinojazyčný lexém *miner*, tedy namísto:

„*Známe se s partou havířů v jedný podhorský obci*“,

by text mohl znít:

„*Známe se s partou minerů [majnerů] v jedný podhorský obci*“⁸²,

a takto by ani nedošlo k narušení metra.

⁷⁸HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*. str. 32–33.

⁷⁹Potvory, 1998.

⁸⁰KRAUS, J.: *Nový akademický slovník cizích slov*. str. 751.

⁸¹Hop trop na Venkowě, 1993.

⁸²Hop trop na Venkowě, 1993.

Poslední dvě jednotky jsou spjaté s povoláním řidiče kamionu. Jedná se o lexémy *truck* a *trailer*. Lexém *truck* značí „tahač kamionu“. ASCS uvádí „*pův. amer. těžké, silné, rychlé nákladní auto*“⁸³. Návaznost na americké prostředí není v textu písně *Kapky* doložitelné, zřejmě bylo užití motivováno rytmem:

„*Až budu truck muset postavit stranou
Vyrvou se píсты z motoru ven
Ventily v něm jak sirky se zlámou
Ztěžka si potom povzdechnu jen*“⁸⁴

Prostředí děje písně je však doložitelné v písni *Zlatá brána*, kde se jednotka *truck* rovněž objevuje. Již samotný název písně nám napovídá, že text odkazuje na most Golden Gate v San Franciscu, což má oporu i v jinojazyčném lexému v námi citované strofě:

„*Jako šňůry perel světla mostů proudy trucků a nablejskaných fár
Hospodou zní hovor babylónských hostů na ulici zvoní cable
car*“⁸⁵.

I zde pravděpodobně užití určilo metrum.

V písni *Tak si tam stůj* je protagonistou děje rovněž řidič kamionu. Jednotku *trailer* dohledáme v PSJČ, avšak s jiným významem: „*obytný vůz připojovaný jako vlečný vůz k autu*“. U samotného hesla je poznámka o výslovnosti: „*trejlr*“⁸⁶. Z kontextu písně ale nevyplývá, že by se mělo jednat o obytný přívěs:

„*Tak si tam stůj já napíšu do špíny na kontajner
Tak si tam stůj já cestou s někým povídat si chtěl
Nezastavil můj udejchanej zablácenej trailer
Nezastavil tvý pohrdavý oči uviděl*“⁸⁷

Z kontextu písně spíše plyne, že se jedná o nákladní vůz převážející náklad. ASCS pod heslem *trajler* uvádí „*vlečný několikanápravový vůz s nízko umístěnou plošinou, určený pro převážení těžkých nákladů, přívěs*“⁸⁸, což se nám do kontextu písně hodí více. Jako v případě lexému *džob* i zde došlo ke zdomácnění grafické podoby slova, ale i ke zdomácnění z hlediska zvukového. ASCS sice neuvádí výslovnost lexému, ale

⁸³KRAUS, J.: *Nový akademický slovník cizích slov*. str. 826.

⁸⁴Potvory, 1998.

⁸⁵Trojhlavá saň, 2004.

⁸⁶*Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na [www](http://www.baraj.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=trailer&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=nuget&ps_startfrom=0&ps_numcards=3&numcchange=no¬_initial=1):

https://baraj.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=trailer&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=nuget&ps_startfrom=0&ps_numcards=3&numcchange=no¬_initial=1. [28. 11. 2016]

⁸⁷Hop trop II, 1990.

⁸⁸KRAUS, J.: *Nový akademický slovník cizích slov*. str. 812.

nepředpokládáme, že by se ve výslovnosti sufixu -er zachovalo anglické „schwa“, nýbrž že česká výslovnost je totožná s psanou podobou lexému. Ostatně v samotném textu je to takto vyslovováno, a dokonce vše potvrzuje i zkomolení lexému *kontejner* na *kontajner* tak, aby bylo dosaženo libozvučnějšího rýmu.

Užití slova ve vztahu k původnímu prostředí nelze v písni doložit.

2.3 Slova jinojazyčná

Mezi slova jinojazyčná řadíme ty lexémy, které nejsou zaznamenány v žádném z českých slovníků. Výjimku ale může tvořit jednotka *hoboe*, v *Malém slovníku českých slangů* (dále MSČS) *hobo*, nicméně v tomto slovníku je uváděn pouze význam přenesený, „*tramp*“⁸⁹, nikoli původní „tulák“, „vagabund“ či „potulný dělník“⁹⁰, a proto řadíme tuto jednotku pro výrazy jinojazyčné. Lexém *freeway* je dohledatelný v databázi ČNK, avšak jako součást toponym.

Prvním jinojazyčnou jednotkou je dvouslovný výraz *cable car*, který se výše objevuje v citaci písně *Zlatá brána*. Tato jednotka se podílí na exotickém rýmu, avšak nejedná se o jedinou motivaci užití, a to již z důvodu prostředí San Francisca, pro které je tento dopravní systém „lanovek“ typický.⁹¹

K dopravě se vztahuje i jednotka *freeway*, kterou jsme již výše zmiňovali v souvislosti s lexémy *winchestrovka* a *kovboj*. Motivací užití nebyl rým, anebo jen z části ve shodě souhlásky „j“, „*kovboj-freeway*“. V písni je dominantní vztah k řidiči nákladního vozu, a to především v americkém prostředí, kde termín *freeway* (pozn.: v námi citovaném slovníku psáno *free-way*) vyjadřuje „*expresní dálnici*“⁹².

Lexém *hoboe* se objevuje v písni *Dál šíny zvoní*. V tomto případě však nejde o postavu výše zmíněného trempa, ale o tuláka ve vlastním slova smyslu, který utíká od svého dosavadního života, protože není schopen navázat trvalý vztah, což dokládá text písně:

„*Jsem jen tulák co se strašně lehkou loučí*

Kdo to nezná mě těžko pochopí“

Další význam lexému *hoboe* je „*potulný dělník*“. Ti se často přepravovali pomocí železnice, což přímo dokládá název jedné z železničních tratí pro příznivce železnice,

⁸⁹HUBÁČEK, J.: *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, str. 76.

⁹⁰*Finder English-Czech Dictionary (New Generation Edition)*. Praha: FIN LEXIKA, 2006, str. 529.

⁹¹*Merriam-Webster Dictionary*. Dostupné na [www: http://www.merriam-webster.com/dictionary/cable%20car](http://www.merriam-webster.com/dictionary/cable%20car). [28. 11. 2016]

⁹²*Finder English-Czech Dictionary (New Generation Edition)*. str. 445.

Hobo Railroad v New Hampshiru.⁹³ Toto tvrzení potvrzuje i samotný název písně (pozn.: *šina* nese význam „*kolejnice*“⁹⁴) a v textu je cesta vlakem explicitně zmíněna:

„*Snad mě závěs od vagonu neumlátí*

...

Zatím nevím, kde tahle dráha končí“

Lidé označovaní jako *hobo(e)s* byli v drtivé většině chudí. Proto náš protagonista necestuje ve vlakovém kupé, ale zřejmě v nákladním vagónu. Tato skutečnost je reflektována přímo v písni tím, že postava označená lexéme *hoboe* je na takovýto způsob přepravy zvyklá:

„*Voko železný mi kolem hlavy lítá*

Vždycky dojede ten kdo se udrží

Na mý dlouhý cestě podruhý už svítá

Správnej hoboe tyhle trable vydrží“⁹⁵

I když není v textu determinace prostředí explicitně vyjádřena, pomocí rozboru textu jsme ji dokázali dovodit. Lexém byl použit ve vztahu k prostředí děje písně.

K anglosaskému prostředí se vztahuje i jednotka *saloon* ve významu „restaurační podnik“. Děj písně *Mamon Lady* se odehrává ve městě Dawson City na Yukonu, protože text přímo odkazuje na hrob Jana Eskymo Welzla, který se v Dawson City nachází. Užití lexému dotváří prostředí písně. Lexém nemá vliv na rým a rytmus:

„*U Gertie v saloonu to žije jako dřív*

A holky ukazujou nahý kolena“⁹⁶

V textu je sice použita z grafického hlediska anglická podoba lexému, avšak výslovnost je již zdomácnělá. Namísto anglického „schwa“ je vyslovováno „a“ a namísto „u“ dlouhé „o“. Tento lexém je v této formě obsažen v kartotéce NLA, avšak bez zmínky o výslovnosti.⁹⁷ V *Českém národním korpusu* (dále ČNK) je ve stejné formě nalezneme ve spojitosti s žánrovými restauračními zařízeními či ve spojitosti s podniky s westernovou tematikou, kde má tento lexém zřejmě podobnou funkci jako v písni.⁹⁸

⁹³Dostupné na [www: http://www.hoborr.com/ticketshh.html](http://www.hoborr.com/ticketshh.html). [28. 11. 2016]

⁹⁴HUGO, J.: *Slovník nespisovné češtiny.*, str. 327.

⁹⁵Hop trop na Venkowě, 1993.

⁹⁶Hop trop 35 let, 2015.

⁹⁷*Novočeský lexikální archiv*. Dostupné na www: https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=saloon&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=trailer&ps_startfrom=0&ps_numcards=10&numchange=no¬_inital=1. [28. 11. 2016]

⁹⁸*Český národní korpus*. Dostupné na [www: https://kontext.korpus.cz/view?ctxattrs=word&attr_vmode=visible&pagesize=40&refs=%3Ddoc.title&q=~r3r19Ghh&viewmode=kwic&attrs=word&corpname=omezeni%2Fsyn2015&structs=p%2Cg%2Cerr%2Ccorr&attr_allpos=kw](http://kontext.korpus.cz/view?ctxattrs=word&attr_vmode=visible&pagesize=40&refs=%3Ddoc.title&q=~r3r19Ghh&viewmode=kwic&attrs=word&corpname=omezeni%2Fsyn2015&structs=p%2Cg%2Cerr%2Ccorr&attr_allpos=kw). [28. 11. 2016]

Poslední částí kategorie *Jinojazyčná slova* je jev vcelku okrajový, a to užití slovenštiny v písni *Poplujem spolu*, která je dílem textaře Zdeňka Šmída:

„Políbím pádlo na hornom koncu
Natáhnú pádlo k sobě vpřed
V duši mi zazní tisíc zvonců
Až na ten koniec dáš svůj ret“⁹⁹

Motivací užití zde byl rým.

Slovenština se v textech českých písní objevuje i po rozdělení Československa. Jako příklad uveďme píseň *Přičichnutí alergikovo* od Tomáše Kluse z alba *Hlavní uzávěr splínu* z roku 2009, kde je ve slovenštině celý poslední verš písně.¹⁰⁰ Slovenština se však objevuje i v předělávce písně *Nehrálo se o ceny*, jež nese název *Vojenský mozky*. Autorem textu je mimo jiné Ladislav Kučera, hlavní textař skupiny Hop trop, a jedná se zřejmě o sebereflexi povinné vojenské služby. Užití verše ve slovenštině je opět podmíněno rýmem, ale svou roli mohlo hrát i dotváření prostředí, protože povinná vojenská služba se před rozpadem Československa sloužila i na Slovensku a se Slováky:

„Major má pohled kyselej
Ze zrádla rovnost mám volnej
Jsem tady počkej nebo hej
A behám v maske v plnej polnej“¹⁰¹

Píseň *Vojenský mozky* není součástí výzkumu práce, protože nebyla vydána na žádném albu skupiny.

2.4 Ostatní

V této podkapitole pojednáváme o lexikálních jednotkách, které nejsou zaznamenány v žádném ze slovníků, jejich dohledatelnost v internetových databázích, ČNK i *Databáze excerpčního materiálu Neomat*¹⁰², je omezená, anebo vůbec žádná či s jiným významem. V některých případech jsou jednotlivé lexémy dohledatelné pomocí vyhledávače Google a na Google Books. Jistou tendenci k přejímání námi zkoumaných lexémů spatřujeme prostřednictvím internetových odkazů v západoslovanských jazycích.

⁹⁹Proč bychom se netopili, 1998.

¹⁰⁰Text písně dostupný na [www: http://www.karaoketexty.cz/texty-pisni/klus-tomas/prichichnuti-alergikovo-124971](http://www.karaoketexty.cz/texty-pisni/klus-tomas/prichichnuti-alergikovo-124971). [28. 11. 2016]

¹⁰¹KUČERA, L.: *Písničky trojhlasně*. str. 253.

¹⁰²*Databáze excerpčního materiálu Neomat*. Dostupné na [www: http://www.neologismy.cz/](http://www.neologismy.cz/) [28. 11. 2016]

První jednotkou, kterou v této podkapitole představujeme, je lexém *bagrák*. V ČNK je tento lexém zaznamenán jako toponymum, anebo jako alolex k lexému *bagrista*, člověk „*obsluhující bagr*“¹⁰³. Jako alolex tohoto lexému je výraz *bagrák* zaznamenán i v kartotéce NLA, a to hned v osmnácti případech, vždy ve významu „*bagrista*“¹⁰⁴. V případě již výše citované písně *Mamon Lady* se však nejedná o význam „*bagrista*“, nýbrž o význam „*zlatokop*“:

„*U Gertie v saloonu to žije jako dřív*
A holky ukazují nahý kolena
Bagráci z Bonanzy tam večer choděj na pár piv
Přihod'ťe do krbu zas další polena“¹⁰⁵

Zlatokopecké prostředí je nabílední, a to z výskytu toponyma *Bonanza*, kde v 19. století započala zlatá horečka na Yukonu, který je v textu explicitně vyjádřen.

Motivací užití v textu by mohl být do jisté míry rytmus či aliterace, avšak ve spojení lexému *bagrák* s významem „*zlatokop*“ spatřujeme jistou analogii s anglickým lexémem *gold-digger* (zlatokop; pozn.: i v tomto případě je patrná analogie v tvorbě kompozita).¹⁰⁶ Toto kompozitum označuje, jak již je z komponentu *gold* patrné, zlatokopa. Komponent *digger* funguje v angličtině samostatně a nese významy: „*ten, kdo kope*“ nebo „*nástroj či (zdůrazňujeme) stroj ke kopání*“, česky „*bagr*“.¹⁰⁷ Do jaké míry inspiroval tento anglický výraz autora textu písně, není možné přesně určit. Jednotka pravděpodobněji vznikla přenesením významu činnosti – „*bagrování, hloubení, kopání*“ – ze stroje na člověka.

Svůj původ v anglickém jazyce má s jistotou lexém *ofsajdérka*. Tato jednotka nemá oporu v žádném z českých slovníků ani v ČNK, a to ani v nepřechýlené podobě. Jednotka *ofsajdérka* se objevuje v písni *Ovce*, která je původní australskou lidovou písní (*The Old Bullock Dray*). Význam lexému *ofsajdérka* neoznačuje člověka, který by měl být „*vně něčeho*“ – dejme jednotku do souvislosti s výrazem „*ofsajd*“ (postavení mimo hru) – nýbrž

¹⁰³ Český národní korpus. Dostupné na [www](http://www.kontext.korpus.cz/view?ctxattrs=word&attr_vmode=visible&pagesize=40&refs=%3Ddoc.title&q=~Gw4TTTrCe&viewmode=kwic&attrs=word&corpname=omezeni%2Fsyn2015&structs=p%2Cg%2Cerr%2Ccorr&attr_allpos=kw): [28. 11. 2016]

¹⁰⁴ *Novočeský lexikální archiv*. Dostupné na [www](http://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=bagr%C3%A1k&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=saloon&ps_startfrom=0&ps_numcards=1&numcchange=no¬_initial=1): [28. 11. 2016]

¹⁰⁵ *Hop trop 35 let*, 2015.

¹⁰⁶ *Merriam-Webster Dictionary*. Dostupné na [www](http://www.merriam-webster.com/dictionary/gold%20digger): [28. 11. 2016]

¹⁰⁷ *Merriam-Webster Dictionary*. Dostupné na [www](http://www.merriam-webster.com/dictionary/gold%20digger): [28. 11. 2016]

o člověka, který je k druhému ve vztahu „*pomocníkem*“ či „*partnerem*“. Původní anglický lexém *offsider* pochází z australské či novozélandské angličtiny¹⁰⁸ a autor tím buď zamýšlel zvýšit obsahovou autenticitu, jako to provedl v případě užití jednotek *buš*, *klokan*, *Maggie*, *Pat*, *Joan*, *Mike*, *Australáci*, pak by však recipient měl podrobně znát anglický jazyk, anebo se jedná o nepříliš šťastné převzetí jinojazyčného výrazu z anglického originálu, protože z označení *ofsajdérka* není pro českého recipienta ihned patrné, že se má jednat o člověka ve významu „*partner*“. Matoucí může být význam jednotky i v rámci textu, kdy si protagonista na základě svého relativně velkého majetku může ženu doslova vybrat:

*„Já mám hoši prachy na vůz bude s velkým spřežením
A já budu spokojenej hnedka když se ožením
Už jsem vzkázal do věznice prej si můžu vybrat kus
Nemám váhat s ofsajdérkou když mám dobrej volskej vůz“¹⁰⁹*

Dále z kontextu vyplývá, že protagonista nemá váhat s něčím, co je pro něj výhodné, což podporuje význam „*partner*“.

Posledními jednotkami jsou *kengurák* a *kukabura*. Obě jednotky se objevují v písni *Veterán*, jejímž dějištěm je i v tomto případě Austrálie, což je patrné ze slovních spojení v textu, *eukalyptový lupení* a *bobky klokaní*, a z toponyma *Jižní kříž*, který je dokonce i na státní vlajce Austrálie.

Lexém *kengurák* nese význam klobouku, evidentně z klokaní kůže, protože „*kangaroo*“ je anglicky „*klokan*“. Vysvětlení významu nám poskytuje samotný text. Užití tohoto výrazu bylo užito jednak z hlediska rýmu ve spolupráci s autorovou tvořivostí:

*„Ted' hledám místo k dožití já prošel cesty flák
Až najdu štěstím rozdupám svůj starej kengurák
Ten klobouk už je letitej a všude se mnou byl
A nikdy hlavu šedivou mi lepší nezdobil“¹¹⁰*

Ačkoli není lexém *kengurák* v českém jazyce dohledatelný, lze jej dohledat v „*přechýlené*“ podobě na sousedním Slovensku, kde nese význam samotného klokana. Adjektivum „*přechýlené*“ uvádíme v uvozovkách, protože se nejedná o přechýlenou podobu lexému.

¹⁰⁸Collins Dictionary. Dostupné na www: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/offsider>. [28. 11. 2016]

¹⁰⁹Veselá bída, 1993.

¹¹⁰Hop trop 35 let, 2015.

Klokan je ve slovenštině rodu ženského, *kengura*¹¹¹, a lexém *kengurák* je tedy derivátem této jednotky. Tento lexém jsme dohledali i v titulcích rozhovoru se Slovenkou Soňou Čechovou, jenž proběhl v České televizi v pořadu *Z očí do očí* 7. 6. 2014¹¹²:

„*Nebo místo klokan, aby se používalo správné slovenské kengurák.*“

Stejně jako lexém *kengurák* shledáváme ve slovenštině, nalézáme i jednotku *kukabura* v jiném západoslovanském jazyce, a to v polštině. *Kukabura chichotliwa*¹¹³, latinsky *Dacelo novaeguinae*, je polský termín pro ledňáka velkého žijícího v Austrálii. Lexém *kukabura* se vyskytuje i v anglickém termínu *Laughing kookaburra*¹¹⁴, pod vlivem kterého byl s největší pravděpodobností použit. Jednotka *kukabura* dotváří prostředí děje písně, což je hlavní motivací jejího použití v textu:

„*Když na mě začnou z vejšky stromů kukabury rvát
Hned písničkou jim odpovím že jsem tu taky rád*“¹¹⁵

Pokud však zadáme do internetového vyhledávače společnosti Google genitiv lexému *kukabura*, nalezneme odkaz na voliéra s těmito ptáky na mapě zoo v Hluboké nad Vltavou¹¹⁶ a dále také v českém překladu knihy *Most strachu* od Dorothy Eden¹¹⁷, jejíž děj se v Austrálii rovněž odehrává. Rok vydání knihy je 2004, rok vydání písně na albu je 2015. K seznámení autora textu s tímto výrazem však spíše došlo při cestě skupiny Hop trop po Austrálii v roce 2007.¹¹⁸

Lexém *kukabura* jsme nevyhledávali pouze tímto povrchním způsobem, ale i prostřednictvím ČNK, a to v rámci synchronních korpusů *syn v4* a *syn2015*. Úspěšní jsme byli pouze v prvním případě. Prostřednictvím ČNK jsme dospěli ke třem výsledkům, z nichž první byl přepisem výslovnosti anglicky chybně napsaného lexému *coocaburra*.

¹¹¹*Slovník súčasného slovenského jazyka*. Dostupné na www:

<http://slovník.juls.savba.sk/?w=kengura&c=3e7c&d=psken&d=priezviska&d=ma&d=beriolak&d=hssjV&d=noundb&d=sssj&d=obce&d=locutio&d=sss&d=sssj2&d=un&d=kssj4&d=peciar&d=pskcs&d=psp&d=scs>. [28. 11. 2016]

¹¹²Dostupné na www: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1098195425-z-oci-do-oci/39445112814/titulky>. [28. 11. 2016]

¹¹³Dostupné na www: https://pl.wikipedia.org/wiki/Kukabura_chichotliwa. [28. 11. 2016]

¹¹⁴Dostupné na www: https://en.wikipedia.org/wiki/Laughing_kookaburra. [28. 11. 2016]

¹¹⁵Hop trop 35 let, 2015.

¹¹⁶Dostupné na www:

<https://mapy.cz/zakladni?x=15.8295000&y=50.2076990&z=11&source=base&id=2082376>. [28. 11. 2016]

¹¹⁷Dostupné na www:

https://books.google.cz/books?id=2Sr2rOhy4C0C&pg=PA9&lpg=PA9&dq=kukabury&source=bl&ots=FEwHcxOodT&sig=t29p1YU5F1vitngS6B6zR8F9fVQ&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwiEkeHdqMvQAhVslpoKHZu_B5cQ6AEIzAJ#v=onepage&q=kukabury&f=false. [28. 11. 2016]

¹¹⁸SOLAR, P. S.: *Jak jsem cestoval s Hop tropem po Austrálii*. Jihlava: Pavel „Sampaj“ Solar, 2008, str. 7.

Zbylé dva výsledky byly totožné a pocházely z *Hospodářských novin*, z rubriky *Vikend HN*. V textu je lexém prostředkem dotváření prostředí:

„Ve stínu pod palisandrem, kam se žádná kukabura nikdy neposadila a neskřehotala, byly rozestavěny stoly pokryté bílými ubrusy a na nich jídlo.“¹¹⁹

¹¹⁹ Český národní korpus. Dostupné na [www](http://www.kontext.korpus.cz):

https://kontext.korpus.cz/view?ctxattrs=word&attr_vmode=visible&pagesize=40&refs=%3Ddoc.title&q=~s kMDWqovi6&viewmode=kwic&attrs=word&corpname=omezeni%2Fsyn_v4&structs=p%2Cg%2Cerr%2Ccorr&attr_allpos=kw. [28. 11. 2016]

3. EXPRESIVA

V textech písní skupiny Hop trop nenalezneme pouze výrazové prostředky, které jsou místně či sociálně determinovány, čímž odkazujeme na předešlou kapitolu a také na bakalářskou práci, na kterou naše práce navazuje, ale také výrazy podmíněné vnitřním stavem autora písně, lyrického subjektu či protagonisty děje písně, vztahem jmenovaných subjektů ke skutečnosti nebo její reflexi prostřednictvím těchto subjektů. V bakalářské práci jsme se již velmi okrajově s jednotkami s expresivním příznakem a obecně s expresivitou setkali, a proto jim hodláme věnovat samostatnou kapitolu, protože expresiva v textech písní nepovažujeme za zanedbatelný jev, nýbrž vzhledem k počtu excerpovaných jednotek za jev dominující.

František Čermák píše v LAS o expresivitě jako o pojmu, jemuž chybí konsenzus, což je zapříčiněno různým přístupem jednotlivých oborů k danému jevu (sémantika a pragmatika), ale také nadužíváním tohoto pojmu. Naprosto souhlasíme s tvrzením, že jako expresivní výrazy jsou označovány ty lexémy, u nichž vyvstává problém s jejich uchopením či s identifikací dílčího významu, který daná lexikální jednotka nese. Jako příklad František Čermák uvádí jednotky ze SSJČ, avšak tato problematika se netýká pouze tohoto lexikografického díla, což vyplynulo z naší práce s excerpovaným materiálem, při níž jsme použili i PSJČ, SSČ, SNČ a velmi okrajově MSČS a setkali jsme se s touto problematikou i zde.¹²⁰

LAS představuje tři způsoby přístupu k expresivním výrazům, jimiž jsou hledisko sémantické, pragmatické a pojetí textových funkcí. Pro nás jako pro výzkumníky je důležitá multiperspektivita, protože naším cílem není jen postižení expresivity jakožto součásti významu (sémantické hledisko), ale také postižení postoje autora textu, lyrického subjektu či protagonisty děje písně (pojetí textových funkcí) a rozkrytí toho, jak jazykový znak působí na posluchače (pragmatické hledisko).¹²¹ Pod pojmem „posluchač“, který František Čermák uvádí a dále nerozvádí, zahrnujeme nejen „druhou osobu“, k níž se v dané komunikační situaci obsažené v textu písně vztahuje produkce mluvčího, ale i vlastního posluchače písně, tedy „třetí osobu“, na níž má prostřednictvím tohoto vyjádření celý text písně nějakým způsobem působit či mu danou situaci, daný děj více přiblížit nebo charakterizovat. V případě sémantického hlediska vyvstává další problém, a to absence dalšího rozlišení významu na rysy evaluativní, apelativní, citové či volní, čemuž čelíme

¹²⁰ČERMÁK, F.: *Lexikon a sémantika*. str. 124.

¹²¹Tamtéž

analýzou konkrétního textu, jeho následnou interpretací a podkapitolu věnující se zápornému expresivnímu příznaku, který je, co do počtu excerpovaných jednotek, v textech nejvíce zastoupen pak dále dělíme podle účelu užití daných expresiv.

ESČ definuje pojem expresivum, který budeme v kapitole používat jako jedno z dalších označení pro zkoumané lexikální jednotky, následovně: „*lexikální výrazový prostředek vyjadřující citový, hodnotící a volní vztah mluvčího ke sdělované skutečnosti*“¹²². Tuto definici rozšíříme o funkci pragmatickou, tedy: „mající účinnou funkci na receptora v komunikační situaci.“

Vzhledem k názvu práce nebylo pro nás stěžejní postihnout expresivitu v textech písní jako celek, nýbrž pouze část těchto příznakových jevů, které jsou napříč texty nejvýraznější, a to expresiva vztahující se k lidským bytostem. Folková hudba samotná, jak už z názvu může vyplynout, je na člověka velmi vázána a nejenak je tomu i v případě skupiny Hop trop. Ze 131 námi zkoumaných písní je v 30 případech názvů písní explicitně vyjádřen člověk, ať už prostřednictvím pojmenování povolání (*Pošťák*), proprií (*Amazonka, Jonatán*), kolektiv (*Lufťáci*), charakteristiky (*Vodácká holka*), oslovení (*Říkal mi brácho*; zde se jedná o expresivum) či synekdochy (*Píseň pro šedivou hlavu*). S pojmenováním osob jsme se již setkali v předešlé kapitole (*bagrák, hoboe, kovboj*) a v kapitolách *Propria* a *Synonymie* v bakalářské práci. V textech písní se dále vyskytují námi doposud nezkoumané slangové výrazy a pochopitelně lexémy bezpříznakové. Jak budeme mít možnost níže poznat, dalším specifíkem slovní zásoby je ta skutečnost, že ve většině případů bývají mezi výrazy označujícími člověka nejčastěji osoby mužského pohlaví. Jistou analogii spatřujeme v tom, že členové skupiny jsou výhradně muži a v obsahu písní jsou rovněž muži více zastoupeni.

Tato kapitola je rozdělena do pěti podkapitol. Dvě podkapitoly vznikly na základě dělení dle druhů expresivních výrazů (kladný a záporný příznak), třetí podkapitola se zaobírá užitím jednotek *blázen* a *cvok* a další dvě podkapitoly se věnují vždy jednomu konkrétnímu lexému (lexém *brácha*, vyskytující se celkem v 9 textech, a lexém *chlap*, který včetně jeho derivátů nalezneme v 23 textech). Podkapitola *Kladný expresivní příznak* není vzhledem k počtu zkoumaných jednotek dále členěna. Oproti tomu podkapitola věnující se zápornému expresivnímu příznaku, jak již výše píšeme, členěna je, a to dle účelu užití.

¹²²KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J.: *Encyklopedický slovník češtiny*. str. 131–132.

3.1 Kladný expresivní příznak

V této podkapitole jsou obsaženy pouze čtyři výrazy, z nichž tři pojmenovávají osobu mužského pohlaví. První z nich je jednotka *vazoun*. SNČ uvádí význam „*silný, urostlý muž*“¹²³, což nám dokládá i kontext písně:

*„Byl vazoun děsný síly
Co sto šedesát milí se proti proudu dřel“*

Jedná se o expresivitu vyjádřenou prostřednictvím slovotvorného sufixu *-oun*, jenž se podle Hausera pojí s příznakem záporným¹²⁴, nicméně v písni je jeho užití užito v kladném smyslu:

*„Kam šel ho všude chválej
Že jabloňovou álej pro všechny vysázel“*¹²⁵

Expresiva je zde užito na základě vyjádření evaluace.

S lexémem *fešák* operuje SSJČ jako s výrazem obecně českým ve významu „*hezký, fešný člověk; švihák, elegán*“, expresivita je zde zmíněna pouze ve spojitosti se zdobnělinou tohoto výrazu.¹²⁶ Zmínku o expresivitě lexému v naší podobě objevujeme až v PSJČ a SSČ, který rovněž uvádí, že se jedná o výraz hovorový.¹²⁷ PSJČ lexém specifikuje jako familiární, což podle Hausera spadá pod kladný příznak.¹²⁸ V kontextu písně *Veterán* jde o sebereflexi protagonisty děje písně:

*„Jsem starej tvrdej veterán dvou válek světovejch
Ač pohublej tak na svý roky fešák hotovej
Už partáků mám pramálo ty lepší bůh si vzal
Je dobrý že mě zatím k sobě taky nepozval“*¹²⁹

Sám kontext písně nám zařazení jednotky pod kategorii kladného příznaku potvrzuje, a to vyjádřením spokojenosti člověka nad sebou samým a explicitně vyjádřené radosti.

Jednotku *koumák* reflektuje SSJČ již jako expresivní, avšak stále včetně příznaku obecně českého, což je způsobeno jako v předešlém případě velmi produktivním sufixem

¹²³ HUGO, J.: *Slovník nespisovné češtiny*. str. 371.

¹²⁴ HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*. str. 49.

¹²⁵ Píseň *Jonatán* (Hop trop II, 1990).

¹²⁶ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=fe%C5%A1%C3%A1k&sti=EMPTY&where=hesla&hsustr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=fe%C5%A1%C3%A1k&sti=EMPTY&where=hesla&hsustr=no>. [25. 2. 2017]

¹²⁷ *Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na [www](https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledaj&heslo=fe%C5%A1%C3%A1k&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&numcchange=no¬_initial=1):

https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledaj&heslo=fe%C5%A1%C3%A1k&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&numcchange=no¬_initial=1. [25. 2. 2017]

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. str. 82.

¹²⁸ HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*. str. 50.

¹²⁹ Hop trop 35 let, 2015.

-ák, typickým pro obecně českou slovo tvorbu¹³⁰, ačkoli se v obou případech jedná o expresiva lexikálně sémantická. Význam lexému v tomto slovníku je uveden jako „*kdo nad něčím koumá*“, lexém *koumat* pak jako „*pátravě hledět a zkoumavě přemýšlet o něčem, pozorně prohlížet něco*“. Za druhé je zde uveden význam „*koukat, divit se*“¹³¹. SSČ nám podává obdobné vysvětlení, „*zkoumavě přemýšlet*“¹³², a v kartotéce NLA je sloveso obsaženo pouze v jednom případě, a to ve významu „*poslouchati, pozorovati, znáti*“ (záznam z roku 1902)¹³³. A právě poslední z uvedených významů nám koresponduje s významem v textu písně, kde lexém *koumák* není označení pro člověka usilovně přemýšlejícího, ale pro „*znalce*“:

*„Když každej dá dolar nám řek tenhle koumák
Znám starý kouzlo a děšť přivolám
Za jeden kulatej zkusit to stálo
Tak na svý si přišel co zbejvalo nám“*

V kontextu písně *Obchodník s deštěm* se jedná o období sucha, jež sužuje nejen lidi, ale i jejich domácí zvířectvo a plodiny. Obyvatelé postiženého místa jsou ze vzniklé situace zoufalí, a tak vítají – zde dokládáme kladný expresivní příznak – člověka, který jim údajně může pomoci. V případě lexému *koumák* se jedná o vyjádření uznání nad znalostí či způsobilostí člověka. Kladnost emoce je explicitně vyjádřena v dvojverší, které bezprostředně předchází citovanému refrénu:

*„My chlapem co tady se objevil k ránu
Pak lehce a moc rádi dali se svýst“*¹³⁴

V případě lexikální jednotky *macek* se jedná o označení ženy:

*„Spoustu dětí naděláme a na to my chceme dbát
Že tu bude macek Maggie a s ní dlouhonohá Pat
Že tu bude štíhlá Joan taky nezdolnej kluk Mike
Moji milí Australáci přece máme na to cajk“*¹³⁵

¹³⁰ HRONEK, J.: *Obecná čeština*. Praha: Universita Karlova, 1972. str. 85–86.

¹³¹ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na www.ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=koumat&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no.

[25. 2. 2017]

¹³² *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. str. 147.

¹³³ *Novočeský lexikální archiv*. Dostupné na [www.bar](https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledaj&heslo=koum%C3%A1k&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=%C5%A1a%C5%A1ek&ps_startfrom=0&ps_numcards=303&numchange=no¬_initial=1)

https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledaj&heslo=koum%C3%A1k&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=%C5%A1a%C5%A1ek&ps_startfrom=0&ps_numcards=303&numchange=no¬_initial=1. [25. 2. 2017]

¹³⁴ Hop trop na Venkově, 1993.

¹³⁵ Píseň *Ovce* (Veselá bída, 1993).

Z 91 lístků kartotéky NLA není v žádném případě užití lexému v ženském rodě, ale výhradně v mužském, a to převážně ve významu zvířete, obyčejně velkého kocoura či zajíce, s čímž operuje jak PSJČ, tak SSJČ. Označení zvířete tímto výrazem uvádí i SNČ.¹³⁶ Vedle toho PSJČ dále hovoří o lidovém užití lexému pro „*hloupého, nemotorného člověka*“¹³⁷. SSJČ pak o výrazu nářečním označující „*velkého, vyspělého hochu nebo silného, obtlouklého muže*“¹³⁸. Vzhledem k tomu, že jednotka *macek* je sama o sobě mužského rodu, je méně pravděpodobné, že by slovníky obsahovaly přenesený význam tohoto výrazu. Z kontextu písně soudíme, že se jedná o statnou dívku, a to i na základě kontrastu se *štihlou Joan*, tedy o vyjádření míry. Kladnost výrazu pramení ze zálibného snění protagonisty děje písně, který si představuje své potomky, jenž v budoucnu hodlá zplodit, a tak předpokládáme, že už nyní ho k nim váže rodičovský, láskyplný, tedy kladný vztah.

3.2 Záporný expresivní příznak

3.2.1 Expresivum jako prostředek nepřímé charakteristiky

Expresiva v textech písní nenesou v sobě jen rysy evaluativní, intenzifikační, apelační či emoční, ale jsou užity jako prostředek charakterizace osoby, byť s tou danou konkrétní osobou nemá jednotka označení žádný významový vztah, anebo je jejím protikladem. A proto tyto dvě jednotky řadíme do kategorie, kterou jsme pojmenovali na základě nepřímé charakteristiky, jejímiž prostředky tato expresiva jsou.

První z nich je jednotka *rabiják* z písně *Lufťáci*. Píseň pojednává o tom, jak skupina víkendových výletníků – *lufťáků* – na základě zjevu odsuzuje člověka, kterého cestou potkají. Ke konci písně však přichází na to, že jejich předpoklad byl mylný:

„*Každej se styděl když potom viděl
Chlapa co rabijákem zdál se napohled
Uprostřed louky studovat brouky
Docenta doktora a kandidáta věd*“

¹³⁶HUGO, J.: *Slovník nespisovné češtiny*. str. 203.

¹³⁷*Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na [www](http://www.baru.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=macek&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=koum%C3%A1k&ps_startfrom=0&ps_numcards=39&numcchange=no¬_initial=1):

https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=macek&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=koum%C3%A1k&ps_startfrom=0&ps_numcards=39&numcchange=no¬_initial=1 [25. 2. 2017]

¹³⁸*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://www.ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=macek&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=macek&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

Všechny námi užití slovníky spisovného jazyka uvádí tento lexém v podobě *rabiák*, tedy bez grafického záznamu hiátového „j“, a na významu „*hrubec, neurvalec, surovec*“ se v podstatě shodují¹³⁹. Podstatné je, že ačkoli na postavy *luftáky* působil muž nejprve negativně, nakonec se jednalo o člověka opačného charakteru:

„*Uříz dva chleby to jako že by
Svůj guláš rozdal i když měl ho pomálu*“¹⁴⁰

Samotný lexém, pocházející z latinského lexému *rabiare*, „*zuřit, vztekat se*“¹⁴¹, charakterizujeme jako expresivum lexikálně sémantické, poněvadž v zuřivosti a vzteku nespatřujeme nápaditý znak jako v případě Hauserem uvedených lexémů „*břicháč*“ nebo „*vousáč*“¹⁴². Sufix *-ák* není rovněž obsažen v námi používaném výčtu sufixů, jež jsou nositeli expresivnosti, a je spíše projevem hovorovosti, což dokládá SSČ, jenž reflektuje tento lexém jako hovorový¹⁴³.

Druhým podobným případem je jednotka *švorcák* ze stejnojmenné písně. SSJČ ji definuje jako označení toho, „*kdo je bez peněz*“. V každém případě se SSJČ vysloveně zmiňuje o tom, že se jedná o výraz nejen obecně český (opět sufix *-ák*), ale výraz vyloženě expresivní.¹⁴⁴ PSJČ jej blíže specifikuje jako výraz vulgární.¹⁴⁵ Z hlediska způsobu vyjádření expresivity vnímáme lexém jako lexikálně sémantický. V kontextu písně se jedná o překvapení majitele kytary, od něhož chce postava *švorcáka* odkoupit starou, hodně opotřebovanou kytaru (*vomláčený dřevo*), byť na toho, kdo nemá peníze, rozhodně nevypadá:

¹³⁹ *Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na [www:](http://www.barajujcas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=rabi%C3%A1k&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=chlapec&ps_startfrom=0&ps_numcards=247&numcchange=no¬_initial=1)

https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=rabi%C3%A1k&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=chlapec&ps_startfrom=0&ps_numcards=247&numcchange=no¬_initial=1 [25. 2. 2017]

Slovník spisovného jazyka českého. Dostupné na [www:](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=rabi%C3%A1k&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no)

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=rabi%C3%A1k&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no> o. [25. 2. 2017]

¹⁴⁰ Potvory, 1998.

¹⁴¹ REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*. str. 523.

¹⁴² HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*. str. 49.

¹⁴³ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. str. 345.

¹⁴⁴ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www:](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C5%A1vorc%C3%A1k&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no)

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C5%A1vorc%C3%A1k&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no> [25. 2. 2017]

¹⁴⁵ *Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na [www:](https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=%C5%A1vorc%C3%A1k&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=rabi%C3%A1k&ps_startfrom=0&ps_numcards=6&numcchange=no¬_initial=1)

https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=%C5%A1vorc%C3%A1k&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=rabi%C3%A1k&ps_startfrom=0&ps_numcards=6&numcchange=no¬_initial=1 [25. 2. 2017]

„Nezdálo se že je nákej švorcák
Co by neměl prachy který dal by za novou“¹⁴⁶

3.2.2 Expresivum jako prostředek nostalgie a přání

Velmi blízko k nepřímé charakterizaci má kategorie expresiv, které označují osoby, s nimiž se lyrický subjekt či postava v písni nesešla nebo se setkat nechce anebo se chce vyhnout užitému označení.

První dva lexémy této kategorie se spolu vyskytují v písni *Čas to vzal*. Již z názvu písně vyplývá, že se jedná o expresiva tvořící vyjádření nostalgie:

„Náš vymyšlenej svět byl bez tupců a taky bez chytráků
Šlo v něm i nacházet co sehnat nejde v žádnym obchod'áku“¹⁴⁷

Poprvé zde sledujeme možnou motivaci užití rýmem, avšak primárně jde o vyjádření absence lidí se zápornou vlastností v obou extrémech. Lexém *chytrák* má i opačný význam – „*hlupák*“. V tomto kontextu však jde v důsledku vytvoření kontrastu, tedy spíše o člověka vychytralého. SSJČ výraz charakterizuje jako hanlivý¹⁴⁸, výraz *tupec* posléze jako zhrubělý.¹⁴⁹ V obou případech se jedná o expresiva lexikálně sémantická.

V následujícím případě jde již o vyjádření přání. V písni *Hledám takovýho chlapa* si lyrický subjekt přeje, respektive nepřeje navázat vztah s *hrubiánem*:

„Hlavně ať to srdce dá mi otevřený dokořán

...

No a není hrubián“¹⁵⁰

Zde jde bezesporu o motivaci rýmem. Lexém *hrubián* je expresivum lexikálně sémantické. Sufix *-án* lexém zařazuje do jazykové roviny obecně české.¹⁵¹ SSJČ a SSČ uvádí význam „*hrubého člověka*“ nebo „*hrubce*“ a expresivnost blíže nespecifikují.¹⁵² PSJČ se o expresivnosti tohoto výrazu vůbec nezmiňuje.

¹⁴⁶Svátek, 1991.

¹⁴⁷Svátek, 1991.

¹⁴⁸*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=chytr%C3%A1k&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=chytr%C3%A1k&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

¹⁴⁹*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=tupec&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=tupec&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

¹⁵⁰Trojhlavá saň, 2004.

¹⁵¹HRONEK, J.: *Obecná čeština*. str. 86.

¹⁵²*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=hrubi%C3%A1n&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=hrubi%C3%A1n&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

Obdobně je tomu i v případě lexému *husa*. Lyrický subjekt, v tomto případě muž, vodák, jak vyplývá z názvu písně *Modlitba vodáka*, vyjadřuje přání mít ženu naprosto opačného charakteru, než má dané expresivum:

„*Ať mám holku kamaráda ať se liší od husy*
Ať mě má ta holka ráda pádlovat už nemusí“¹⁵³

O významu lexému *husa* SSJČ praví, že se jedná o „ženu, zpravidla hloupou, naivní“. Expresivum *husa* je podle tohoto zdroje hanlivé, dle formální stránky lexikálně sémantické. Motivace užití je podmíněna i rýmem.

Poslední vyjadřované přání je doprovázeno činem ve snaze vyhnout se vulgárnímu označení *prd'ola*:

„*Aby ti co koukaj okolo nám neřikali prd'olo*
My do svý lodě flegmaticky vlezli“¹⁵⁴

I zde můžeme shledat motivaci rýmem, a to rýmem vnitřním. Nejlépe vyjadřuje význam této jednotky, „*zbabělý člověk*“, SSJČ, který spolu s PSJČ blíže specifikuje výraz jako vulgární.¹⁵⁵ Vulgarismus definuje ESČ jako výraz, „*který je nositelem expresivní odstínu obhroublosti... (v) rozporu s jazykovou etiketou... (a který) vyvolává zpravidla negativní postoje vůči mluvčímu*“¹⁵⁶. Tímto mohla být podmíněna snaha či výše zmíněné přání vyhnout se tomuto označení. LAS řadí tento lexém mezi 152 nejčastějších nadávek, avšak vzhledem k charakterizaci termínu „nadávka“, nelze tento lexém v tomto kontextu mezi nadávky zařadit. Níže se nadávkám budeme věnovat. Z hlediska způsobu vyjádření se jedná o expresivum hláskové, a to jednak proto, že se jedná o derivát z onomatopoické interjekce „*prd'*“, a za druhé je v jednotce použito předopatrové souhlásky „*d'*“, typické pro hláskové vyjádření expresivity.

3.2.3 Expresivum jako prostředek sebereflexe

Již v podkapitole *Kladný expresivní příznak* jsme narazili na užití expresiva *fešák* jakožto prostředku sebereflexe. Kvůli počtu excerpovaných jednotek tohoto druhu

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. str. 103.

¹⁵³ Proč bychom se netopili, 1996.

¹⁵⁴ Píseň *Překvápko* (Hop trop II, 1990).

¹⁵⁵ *Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na www:

https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=pr%C4%8Fola&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=%C5%A1vorc%C3%A1k&ps_startfrom=0&ps_numcards=10&numchange=no¬_initial=1. [25. 2. 2017]

Slovník spisovného jazyka českého. Dostupné na www:

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=pr%C4%8Fola&sti=65106&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

¹⁵⁶ KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J.: *Encyklopedický slovník češtiny*. str. 533.

příznaku nebyla podkapitola dále členěna a expresiva vyjadřující sebereflexi neutvořila samostatnou kategorii jako zde.

První zkoumanou jednotkou tohoto charakteru je lexém *troska* objevující se v písni *Prvotní*. Protagonista v písni vypráví, jak byl svým kamarádem žurnalistou vybidnut k psaní poezie – odtud název *Prvotní*, prvotní verše. V rámci popisu stavu předcházejícímu samotné tvorbě dochází k anticipaci stavu, jenž po dokončení díla následoval:

*„Tak všelijaký chytrosti si přemílaje v mozku
Nad inspiraci z láhve co jsem koupil u kiosku
Pak ohryzanou tužkou nežli změnil jsem se v trosku
Já namaloval hned pár duchaplných vět“*

Asi nejvýstižnějším významem jednotky *troska* je „*zchátralý člověk*“. Na základě zmínky o alkoholu v citované části se můžeme domnívat, že právě alkohol způsobil jeho zchátrání, avšak v porovnání s posledním trojverším písni lze usuzovat i na význam „*neúspěšný člověk*“, který v žádném slovníku spisovné češtiny nenalezneme:

*„Ty verše byly prvotní a proto žádnéj med
Já nenechal je v šuplíku aby se jednou řeklo
Byl představitel básníků co nedobyli svět“¹⁵⁷*

Zajímavostí je, že výslovně expresivní příznak přisuzuje jednotce jen SSČ.¹⁵⁸ Vzhledem k přenesení významu z „*pozůstatků nějakého zničeného celku*“ věčného charakteru na člověka se jedná o expresivum lexikálně sémantické. Užití výrazu bylo podmíněno rýmem.

Jednotka *trouba* nám sděluje skutečnost, že hlavní postava v ději písni *Růža* se cítí jako „*hlupák*“¹⁵⁹, když pomáhá ženě, jež je výše v textu písni označována jako *buchta* a která se zcela evidentně, jak je v textu explicitně vyjádřeno, „*na vandr nehodí*“:

*„Plahočil jsem se s ní po horách
Na zádech ten její pingl táh
Jen trouba jak já dokáže
Růže metrák bagáže
Vláčet aniž prach by pivem splách“¹⁶⁰*

¹⁵⁷Potvory, 1998.

¹⁵⁸Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. str. 456.

¹⁵⁹Slovník spisovného jazyka českého. Dostupné na www.ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=trouba&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no.

[25. 2. 2017]

¹⁶⁰Hop trop na Venkově, 1993.

Jako v předešlém případě i zde došlo pravděpodobně k přenesení významu, a tak charakterizujeme expresivum jako lexikálně sémantické.

Posledním případem sebereflexe je lexikální jednotka *vandrák*. Tento *vandrák* – tremp – je jednou z postav písně *Hajnej Hruška*, a přes nevoli tohoto hajného, dochází za jeho dcerou. Nelibě jeho návštěvy nese i hajného pes Azor:

*„Na chudáka vandráka on štěká ponejvíce
Vidí ve mně pytláka co líčí na zajíce“*

Zde dochází ke kurióznímu prolnutí perspektivy, kdy je v prvně citovaném verši mluveno o postavě, která je zároveň vypravěčem. Povšimněme si, že o postavě *vandráka* je zde mluveno v er-formě, kdežto v druhém verši dochází k plnému ztotožnění vypravěče s postavou a k přechodu do ich-formy. K naprostému odloučení těchto dvou subjektů však nedochází ani v prvním verši, kde je ve spojení s lexémem *vandrák* užito i vyjádření lítosti prostřednictvím jednotky *chudák*. Položme si otázku, do jaké míry je v prvně citovaném verši zastoupeno negativní cítění psa a do jaké míry soustrastné cítění postavy-vypravěče. Pro lepší posouzení případu citujeme ještě celé znění refrénu:

*„Štěká přitom na srnce na datly i žlůvy
Na ťuhýka na trnce na vejry i sůvy
Na chudáka vandráka on štěká ponejvíce
Vidí ve mně pytláka co líčí na zajíce
Vr haf vr haf sypej si to vr haf vr haf fuj fujfuj
Vr haf vr haf sypej si to padej pryč a upaluj“¹⁶¹*

Podle našeho názoru celému refrénu dominuje cítění psa, a tudíž se lze domnívat, že lexém *vandrák* zde zastupuje hanlivé označení „tuláka, trempa“, a nejde tu o obecně české označení toho, „kdo vandruje“, což by už bylo bez expresivního příznaku. Jedná se tu o nepřímou sebereflexi. V případě, že by mělo cítění postavy trempa refrénu dominovat, mělo by dojít k přechodu k neexpresivnímu vyjadřování a expresivní jednotku *vandrák* by šlo bez problému nahradit za neexpresivní jednotku *tulák*, aniž by došlo k narušení metrická stavby verše. Dle způsobu vyjádření jde o expresivum lexikálně sémantické.

3.2.4 Expresivum jako prostředek charakterizace

Tuto kategorii neslučujeme s kategorií první, jež se zabývala zprostředkováváním nepřímé charakteristiky, ale vyčleňujeme ji jako kategorii samostatnou, protože tato

¹⁶¹Veselá bída, 1993.

expresiva bezprostředně souvisí s označovanou skutečností. Jako první jednotku uvádíme mezi dle významu činitelskými jmény jediné jméno konatelské, a sice lexém *kořala*. Jednotku jsme excerpovali z písně *Lodníkův lament*:

„Potom do knajpy jsem zašel a tam uslyšel ten žvást
Že na lodích je veselo a fasujou tam chlast
A tak honem jsem se nalodil na starej vratkej křáp
Kde kapitán byl kořala a řval na nás jak dráb“

Z námi citovaného úryvku je zcela evidentní, že protagonista-vypravěč je vzhledem k míře užitých expresiv značně frustrován svým prožitkem. Z širšího kontextu se dozvídáme, že nadbytek expresiv ve slovní zásobě (v úryvku *knajpa*, *žvást*, *chlast*, *křáp*) může pramenit z nedostatku vzdělání:

„A do školy moc nechodil i tak je ze mě chlap“

S tím souvisí již výše zmiňovaný název písně. Hlavní postavě život neulehčil ani styk s nadřizeným, „člověkem opíjejícím se kořalkou“¹⁶², což zapříčinilo toto pejorativní označení. Je sice možné, že toto lexikálně sémantické expresivum by mohlo být nahrazeno jiným, například lexémem *ochlasta*. Vystává zde otázka, zda nebylo záměrem autora textu více ozvláštnit text – východisko *chlast* již v textu figuruje – či zvukově neozvláštnit a dané dvojverší kumulací jednotek s hláskou „ř“, a tak emočně zapůsobit na recipienta.

Následující lexém je ze stejné písně jako jednotka předchozí a jedná se o označení ženy, jež figuruje i v alternativním názvu písně – *Trajda copatá*:

„Máma mě doma držela a táta na mě dřel
Já moh jsem jít hned študovat kdybych jen trochu chtěl
Oženit se vzít si ňákou trajdu copatou
A za její lásku platit celou vejplatou hó hou“¹⁶³

Z kontextu nadále vyplývá protagonistova zahořklost, možná apatičnost. Vyjádření *trajda* nemusí nutně znamenat slovníkový význam „poběhlci, děvku“¹⁶⁴, ale pouze jen neurčitou dívku, se kterou by vztah nebyl ničím dobrým – financování dívčiných rozmarů – jako

¹⁶² *Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na [www](http://www.bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=ko%C5%99ala&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=pr%C4%8Fola&ps_startfrom=0&ps_numcards=10&numcchange=no¬_initial=1):

https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=ko%C5%99ala&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=pr%C4%8Fola&ps_startfrom=0&ps_numcards=10&numcchange=no¬_initial=1. [25. 2. 2017]

¹⁶³ Veselá bída, 1993.

¹⁶⁴ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=trajda&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=trajda&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

ostatně vše v jeho životě. Lexém by šel dozajista nahradit jiným. Předpokládanou motivací je ozvláštnění textu. Expresivum *trajda* je vyjádřeno lexikálně-sémanticky.

Prostřednictvím jednotky *hamoun* se seznamujeme s vlastností hlavní postavy písně *Aby nás voda nesla*. Jedná se o voraře a *partáka*, spolupracovníka vypravěče, který je lakomý a ztěžuje tak práci svým kolegům:

„*Byl hamoun prej už odmala a že za vším viděl prachy*
Nám peklo dělal hrozně rád i z tak dost perný farchy“¹⁶⁵

Jednotka *hamoun* je dle SSJČ označením hanlivým, což nám s citovanou částí souhlasí.¹⁶⁶ Svůj podíl na motivaci užití jistě sehrálo i metrum, a tedy potřeba dvouslabičného slova. U tohoto lexému by byla možná alternace prostřednictvím jiných lexikálních jednotek, jako příklad uveďme třeba jednotky „skrblík“ anebo slovotvorným způsobem vyjádřené expresivum – stejně jako v případě jednotky *hamoun* – „krkoun“.

V parodické písni „Ten dělá to a ten zas tohle“ jsou zmiňovány názvy různých povolání spolu s tím, kdo si jak ve své profesi zle počíná. Z vyloženě nelegálních povolání je expresivně označena pouze jednotka *šmelinář*, která je blíže specifikována jako označení hanlivé. Jedná se o expresivum přínaležící k lexikálně sémantickému způsobu vyjádření a mající význam toho, „*kdo provozuje šmelinu, černý obchod*“¹⁶⁷. Motivací užití tohoto výrazu byl rým:

„*Tady je pumpař vekslák řezník a ten co předražuje rajčata je*
zelinář
Z melouchu vrátil se nám zedník a z lochu s vojetejma autákama
šmelinář“¹⁶⁸

Poslední jednotkou z této kategorie je kompozitní expresivum, *tichošlápek*, podle SSJČ „*opatrný, opatrnický člověk*“¹⁶⁹. PSJČ a SSČ uvádí u významu tohoto slova ještě

¹⁶⁵ Hop trop na Venkově, 1993.

¹⁶⁶ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=hamoun&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):
<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=hamoun&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>.
[25. 2. 2017]

¹⁶⁷ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C5%A1melin%C3%A1%C5%99&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):
<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C5%A1melin%C3%A1%C5%99&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>;
<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C5%A1melina&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

¹⁶⁸ Hop trop 35 let, 2015.

¹⁶⁹ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=ticho%C5%A1%C3%A1pek&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):
<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=ticho%C5%A1%C3%A1pek&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

bližší vyjádření významu prostřednictvím adjektiv „příliš“¹⁷⁰ a „nadměru“¹⁷¹. SSJČ i SSČ zmiňují význam „tajnůstkář“, což nám koresponduje s charakterem osoby skrytého podvodníka, kterou tento lexém označuje, a což nám vyloučilo zařazení této jednotky do kategorie nepřímé charakteristiky:

*„Já kdysi v dokách jsem potkal vám chlápka
Měl pichlavý oči jak ostnatej drát
Docela vypadal na tichošlápka
Dobráka hledal co šel by s ním hrát“¹⁷²*

SSČ dále uvádí, že jednotka *tichošlápek* je označení hanlivé. Jedná se opět o lexikálně sémantické vyjádření expresivity a užití bylo podmíněno rýmem „*chlápka–tichošlápka*“.

3.2.5 Expresivum jako prostředek vymezení

Tremping není většinou záležitostí, a tak může docházet k tomu, že se lidé přináležející k tomuto hnutí mohou setkat s nepochopením či odporem. Na druhou stranu, a je obtížné říci, zda v důsledku vlastní špatné zkušenosti, dochází k vymezení se vůči většině ze strany trempů, což dokládáme jednotkou *mastňák*, která se objevila v předešlé kapitole a která označuje toho, „*kdo se za trampa vydává, ale trampským kolektivem za něj není považován*“¹⁷³. Určitou míru expresivnosti bychom ve slově mohli shledat, slangové výrazy, kam tuto jednotku řadíme, se expresivností vyznačují, avšak ponecháváme tuto jednotku pro další možný výzkum v oblasti sociálního příznaku.

Vedle lexému *mastňák* disponuje trempská slovní zásoba i jinými výrazy, jež označují „netrempa“. Jedním z nich je i lexém *lufťák*, který se v textech vyskytuje, mimo jiné i jako název písně. Na rozdíl od jednotky *mastňák* jej považujeme za expresivum bez dominujícího příznaku sociálního, jako je tomu u slangových jednotek, protože v kontextu písně u něj dochází k posunutí významu. Význam „*výletník*“, jenž tento lexém nese, je zaznamenán v SNČ¹⁷⁴ a v PSJČ, zde spolu s charakteristikou „*vulgární*“¹⁷⁵, s čímž nesouhlasíme, ale záporný příznak lexému neupíráme:

¹⁷⁰ *Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na [www: https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=ticho%C5%A1l%C3%A1pek&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=macek&ps_startfrom=0&ps_numcards=91&numchange=no¬_initial=1](https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=ticho%C5%A1l%C3%A1pek&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=macek&ps_startfrom=0&ps_numcards=91&numchange=no¬_initial=1). [25. 2. 2017]

¹⁷¹ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. str. 449.

¹⁷² Píseň *Já kdysi v dokách* (Hop trop II, 1990).

¹⁷³ HUBÁČEK, J.: *Malý slovník českých slangů*. str. 103.

¹⁷⁴ HUGO, J.: *Slovník nespisovné češtiny*. str. 202.

¹⁷⁵ *Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na [www: https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=luf%C5%A5%C3%A1k&where=hesla&zobraz_](https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=luf%C5%A5%C3%A1k&where=hesla&zobraz_)

*„Lufťáků parta zamkla svý auta
Na vejlet každej vyjel se svou maminou
Navštívit zámky oběhnout stánky
A ušmudlanej z rozhledny se kochat krajinou*

*Hradem se mihli to aby stihli
Proběhnout památku a hurá za jinou
Nohama pletli do hlav si hnětli
Švarcemberky Rožmberky Žižku s Kozinou“*

Toto lexikálně sémantické expresivum je vyjádřením vymezení autora textu, jímž byl Ladislav Kučera, který trempem je a který takto podává svůj pohled na tuto skupinu lidí. Záporný příznak pramení i z chování, předpojatosti těchto jedinců v kontextu písně.

Výše jsme z této písně zmiňovali lexém *rabiják* ve spojitosti s nepřímou charakteristikou. Do této kategorie byla jednotka zařazena z toho důvodu, že ačkoli se jedná o expresivum se záporným příznakem, v dané pasáži v textu už je pohled na postavu trempa proměněn. To se netýká dvou následujících lexémů, jejichž užití předcházelo bližšímu poznání postavy trempa. Jsou jimi jednotky *pobuda* a *živel*. První z nich se objevuje v refrénu, bezprostředně následujícím po již citované části:

*„Fousatej pobuda u cesty v širáku
Na malej ohníček přikládá chrastí“*

SSJČ charakterizuje tuto jednotku jako hanlivou s významem „*potulující se zpustlý člověk, tulák, vandrák*“, uvedenou ve spojení „*otrhaný, opilý pobuda*“¹⁷⁶. Lexém *pobuda* by bylo lze chápat jakožto prostředek pohrdání, opovržení, o němž budeme pojednávat v následující části, avšak zařadili jsme jej jako prostředek vymezení, a to na základě kontrastu způsobu trávení volného času postav či vnějšího vzhledu (slovní spojení *fousatej pobuda*) postav *lufťáků* a postavy trempa. Obdobně tomu je i u jednotky *živel*, jednotky rovněž hanlivé, označující zpravidla v plurálu „*jednotlivce ve společnosti působící na své prostředí, obyčejně škodlivě*“¹⁷⁷. V této části textu je kontrast patrný v charakteru, spíše

ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=ticho%C5%A1!%C3%A1pek&ps_startfrom=0&ps_nu
mcards=87&numchange=no¬_initial=1. [25. 2. 2017]

¹⁷⁶ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=pobuda&sti=58060&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=pobuda&sti=58060&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

¹⁷⁷ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C5%BEivel&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C5%BEivel&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>
. [25. 2. 2017]

v domnělém charakteru postav, možno vyjádřit na ose „bezpečnost, spořádanost – nebezpečnost“:

*„Živel se zvednul a každěj zblednul
Jak slunce zablejsklo se v jeho kinžálu“¹⁷⁸*

Obě lexikálně sémantická expresiva i jednotka *lufták* mohou mít potenciální vliv na metrickou výstavbu verše. Hlavním důvodem užití bylo dle našeho názoru právě vysvětlené vymezení.

Poslední jednotkou vymezení, alespoň z hlediska vymezení společnosti vůči trempům, je lexém *vodřampa*:

*„Bavili se jednou že má jeden bráchu
Kterej jezdí každěj tejden na trampy
Tuhle že byl zrovna někde na potláchu
Zakopal se mezi ty zelený vodřampy“*

Tuto jednotku nelze dohledat ani ve slovnících, ani prostřednictvím internetových databází či ČNK, avšak dohledali jsme ji prostřednictvím vyhledavače Google v internetových diskuzích, a to ve třech případech. V prvním případě se jedná o negativní označení politika:

*„Nadává na EU, nadává na Euro, ale horem pádem se kdejaký
vodřampa cpe poslancovat v Evropském parlamentu.“¹⁷⁹*

Ve druhém případě se opět jedná o negativní označení, tentokrát však, jak je v úryvku citováno, o *ranaře*:

*„Vždycky jsem se hrozně divil, co znamená ‚na férovku‘, když z
putyky táhnul stokilovej ranař šedesátikilovýho kloučka. Ale taky
jsem jednou viděl, jak se splet, ten kluk takovýho vodřampu seřezal,
až blbec brečel jak ženská, když jí spadl tiket vod sportky do
záchodu.“¹⁸⁰*

V posledním případě jde již o označení trempa, a to v situaci vymezení se geocachera vůči trempingu:

*„Ale to je tak všechno. Míjejí se tu dva světy, dvě vyznání. Teda
vyznání... To snad ze strany trempa, z kačerovo jde o nadšení.*

...

¹⁷⁸Píseň *Luftáci* (Potvory, 1998).

¹⁷⁹Dostupné na www: <http://w.bojkot.cz/index.php?page=prispevky&tema=9>. [25. 2. 2017]

¹⁸⁰Dostupné na www: <https://moznaprijdejxd.wordpress.com/2010/10/01/cas-bezinek-blue-monday/>. [25. 2. 2017]

*Já tu otázku schválně položím obráceně: proč by tam tu keš položit neměl? Že to nemlich nějakýho zelenýho vodřampu neoslovilo neznamená, že jinej většinou taky dozelená vometák nemůže mít jinej názor.*¹⁸¹

I z posledního úryvku lze vyčíst záporné expresivní ladění. Pokud bychom měli formulovat význam lexému ve smyslu „tremp“, nevzdálili bychom se moc daleko od významu lexému *pobuda*: „*potulující se zpustlý člověk*“, možná i „nevábně vypadající“, „tulák“, „vandrák“. Za možné východisko této jednotky považujeme adjektivum „vodřený“ – povšimněme si významové podobnosti se slovním spojením „*otrhaný pobuda*“, jež nám výše poskytl SSJČ. Pokud bychom měli formulovat význam na základě prvních dvou citací, formulovali bychom význam jako „*hrubý, namyšlený, bezohledný člověk*“.

Vzhledem k významové blízkosti s jednotkou *pobuda* by se stejně jako v jejím případě nabízela možnost zařadit lexém *vodřampa* do následující kategorie expresiv jako prostředku pohrdání, avšak i zde jde o dvě odlišné skupiny lidí, co se trávení volného času týče (počátek písně se odehrává na diskotéce), a i zde dochází později k názorovému obratu části netrempské skupiny (odtud i název písně *Vyjedem si taky*). K přehodnocení postoje opovržení tu navíc dochází nikoliv na základě bližšího poznání příslušníka odlišné sociální skupiny, jako tomu bylo v písni *Lufťáci*, ale dochází k tomu samovolně:

*„Berem saky paky vyjedem si taky
Najednou se rozhod Johnny Komárek
Něco na tom bude! Ptal se kdo s ním bude“*¹⁸²

V dvojverší prvně citované ukázky tak je sousloví *zelený vodřampové* obdobou „ti druzí“, zkomolení délky u jednotky *potlách* vysvětlujeme v první řadě užitím rýmu „*bráchu–potláchu*“, sekundární motivací je lhostejnost vůči druhým.

Zařazení tohoto expresiva dle způsobu vyjádření není zcela evidentní. Mohlo by se jednat o vyjádření lexikálně sémantické, ale za předpokladu existence jisté analogie – tvoření nejen jména nositele vlastnosti, ale i jednotek z jiných slovtvorných kategorií prostřednictvím sufixu *-ampa*¹⁸³ – by se jednalo o vyjádření slovtvorné. Z hlediska časového příznaku by se mohlo jednat o neologismus, avšak neologismus doposud

¹⁸¹Dostupné na www: <http://www.ontheroads.net/front.diskuze.vlakno/?vp-page=4&vid=21>. [25. 2. 2017]

¹⁸²Hop trop na Venkowě, 1993.

¹⁸³Sufix *-ampa* jsme nedohledali v žádné publikaci, která se slovtvorbou, byť jen z části, zabývá: *Příruční mluvnice češtiny* (GREPL, KARLÍK, NEKULA, RUSÍNOVÁ, 2012), *Nauka o slovní zásobě* (HAUSER, 1980), *Obecná čeština* (HRONEK, 1972), *Slovník afixů užívaných v češtině* (ŠIMANDL, 2016), *O českých slanzích* (HUBÁČEK, 1981).

nezaznamenaný, protože první nahrávka této písně proběhla v roce 1987 (pozn.: námi zkoumaná nahrávka je z roku 1993).¹⁸⁴ Vzhledem k tomu, že jednotka není dohledatelná pouze v jednom případě, nejedná se o hapax legomenon. Motivací užití byl rým „trampy–vodřampy“.

Vraťme se nyní zpět k výrazům, jimiž se vymezují sami trempové. V písni *Zvadlo* obdrží protagonista-tremp pozvání na svatbu od ženy, se kterou v minulosti trempoval. O jejím nastávajícím mluví jako o *šlejškovi*:

*„Ze schránky vypadlo běloskvoucí zvadlo
Div že jsem si neseď tyhle fóry nemám rád
Nějakýho šlejšku co studuje vejšku
U orloje v deset budeš prej si dneska brát“*

SSJČ uvádí význam slova jako „slaboch, budižkničemu (nadávka)“¹⁸⁵. Lexém *šlejška* nezařazujeme do kategorie nadávek, protože se nevyskytuje v mluvním aktu mezi mluvčím a recipientem, kterého by nadávka měla postihnout. V textu písně se dále hovoří o konvenčních jevech spjatých se svatbou:

*„Abys měla fotky jak tě tlačej botky
Jak tě bílej mantl škrtí cvakne aparát
Kouli chomout kytku gratulantů bitku
Chodníkovéj rantl na kterým se budou cpát“*

Trempské hnutí můžeme považovat za prostředek vymanění se z konvenčnosti. Hlavnímu hrdinovi tedy dochází, že o svou kamarádku přichází:

*„Povzdechnu si až tě pak ze žigulíku vyvlečou
Že tohle je tvůj konec brdská Mary Lou
...
Brzy až tvůj pan Dr. zarazí ti vandr“¹⁸⁶,*

a že její manžel rozhodně tremp není a trempem nebude. Motivace užití byl vnitřní rým. Z hlediska vyjádření se jedná o lexikálně sémantické expresivum.

¹⁸⁴Jednotku jsme nenalezli v žádném z lexikografických děl, ani v žádné lexikografické databázi, jež se neologismy zabývá: *Nová slova v češtině: slovník neologizmů* (MARTINCOVÁ, 2004), *Nová slova v češtině: slovník neologizmů 2* (MARTINCOVÁ, 2004) a *Databáze excerpčního materiálu Neomat*.

¹⁸⁵*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=%C5%A1lej%C5%A1ka&sti=83859&where=hesla&hsubstr=no](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=%C5%A1lej%C5%A1ka&sti=83859&where=hesla&hsubstr=no). [25. 2. 2017]

¹⁸⁶Hop trop na Venkově, 1993.

Poslední jednotkou kategorie je jednotka *tůrista*. Ta sama o sobě není jednotkou expresivní, avšak expresivita vyplývá z jejího konkrétního užití. Jedná se tedy o případ adherentní expresivity:

*„Růžo Růžo Růžo Růžo
Tebe vyměnit za rum by bylo žůžo
Až najdu v lese tůristu co by tě třeba chtěl
Snad konečně to klapne aby jinej za mě dřel“¹⁸⁷*

Výše citujeme, že postava Růži se „na vandr nehodí“, a tak se jí hlavní postava hodlá zbavit. Jeho „náhradníkem“ má být turista, o němž předpokládáme, že jeho trávení volného času v přírodě není tak náročné jako trempovo, tudíž se v očích trempa stává do jisté míry méněcenným, a proto mu přeje „aby za něj dřel“. A z toho vychází i odlišné užití délky u vokálu „u“, jež je právě vyjádřením vymezení a které považujeme za hláskové vyjádření expresivity. Metrickou motivaci zde neshledáváme.

3.2.6 Expresiva jako prostředek pohrdání

V předposlední kategorii se zabýváme třemi jednotkami. První z nich je lexikální jednotka *čumil*, jejíž užití bylo podmíněno rýmem:

*„A s ním pak protlačím se houfem cizích čumilů
...
Že tohle je tvůj konec brdská Mary Lou“¹⁸⁸*

Expresivum bylo excerpováno z již zmiňované písně *Zvadlo*, kde se protagonista – podle bližší charakterizace dle SSČ¹⁸⁹ – hanlivě vyjadřuje o přihlížejících svatebního obřadu, kteří ovšem nemají se svatebčany nic společného, nemají nic lepšího na práci (SSČ uvádí význam „zevloun“) a od nichž očekává, že mu budou v cestě za svatebčany překážet (protagonista hovoří v budoucím čase). Z hlediska vyjádření se jedná o lexikálně sémantickou expresivitu.

V případě druhé jednotky je situace užití velmi podobná. Nejedná se sice o svatební obřad, ale o vítání zahraniční delegace:

¹⁸⁷ Hop trop na Venkowě, 1993.

¹⁸⁸ Píseň *Zvadlo* (Hop trop na Venkowě, 1993).

¹⁸⁹ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. str. 52.

*„Vítali je vyčůraný panáci
Školní děti kudrnatý študáci
Vopaskama utažený vojáci
Spolu s lidma co nemaj nic na práci“¹⁹⁰*

Výrazem *panáci* jsou pravděpodobně míněni politici. Už z této skutečnosti pramení, že pohrdání či odpor je pravděpodobný. Vše dotvrzuje spojení s adjektivem *vyčůraný*, podle SNČ „*ironický eufemismus*“ pro význam „*vychytralý, mazaný*“¹⁹¹. Veškeré pohrdání je završeno spojením všech jmenovaných „*s lidma co nemaj nic na práci*“. Motivací užití byl i zde rým. Přemysl Hauser přímo tuto jednotku řadí mezi expresiva lexikálně sémanticky vyjádřená.¹⁹²

Poslední jednotkou vyjadřující pohrdání je lexém *šašek* z písně *Průvod*:

*„Když jednou chlápek smradlavej si v pajzlu ke mně sed
Jak divnej šašek vypadal a divný řeči ved“*

Slovníky spisovné češtiny ve všech případech uvádí, že se jedná o „*postavu ze šlechtických či panovnických dvorů*“, o „*figuru cirkusových představení*“ anebo jako expresivum označující „*člověka chovajícího se nevážně*“¹⁹³. SSČ poslední znění významu zpřesňuje jakožto vyjádření hanlivé.¹⁹⁴ V našem případě jde spíše o „*člověka, který se vymyká vnějším vzhledem*“, v kontextu písně oděvem, zápachem, což u vypravěče – a tato emoce se může přenést i na recipienta, „*třetí osobu*“ – zapřičiňuje odpor. Potenciál vyvolat odpor má zajisté i povolání postavy, která je krysařem:

*„Mám divotvornou píšťalu je mocná to si piš
Když hraju tak mě poslechne i nejdrzejší myš“¹⁹⁵*

Částečnou motivací užití mohl být rytmus. Lexém *šašek* je jednoznačně lexikálně-sémanticky vyjádřené expresivum.

¹⁹⁰ Píseň *Delegace* (Veselá bída, 1993).

¹⁹¹ HUGO, J.: *Slovník nespisovné češtiny*. str. 382.

¹⁹² HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*. str. 50.

¹⁹³ *Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na www:

https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=%C5%A1a%C5%A1ek&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=trajda&ps_startfrom=0&ps_numcards=12&numcchange=no¬_initial=1. [25. 2. 2017]

Slovník spisovného jazyka českého. Dostupné na www:

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C5%A1a%C5%A1ek&sti=EMPTY&where=hesla&hsustr=no>. [25. 2. 2017]

¹⁹⁴ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. str. 431.

¹⁹⁵ Hop trop 35 let, 2015.

3.2.7 Nadávky

Jednotka *šašek* se v LAS vyskytuje ve výčtu 152 nejčastějších českých nadávek spolu s lexémem *chlap*¹⁹⁶, jehož derivát *chlápek* se rovněž shledáváme v citovaném dvojverší. Kvůli širokému rozsahu významu a užití této jednotky jí níže věnujeme celou podkapitolu. Jednotka *šašek* nám výše vyjadřuje jistý emoční postoj a v dané komunikační situaci není prudkou momentální reakcí na činnost druhého člověka, nevyvolává u mluvčího zlost, což je hlavní funkcí nadávek. Další zásadní funkcí nadávek je pragmatická evaluativnost.¹⁹⁷

Význam těchto jednotek nemusí být vzhledem k subjektivnosti užití obecně ustálen, tudíž se v některých případech snažíme význam sami dovozovat. Některé jednotky jsou slovníky spisovné češtiny označovány za vulgární. Vulgarismus ESČ charakterizuje jako „obyčejně lexikální prostředek soukromé konverzace, který je nositelem obhroublosti“, který „zařazuje jejich uživatele mezi mluvčí s nižší společenskou kulturou (společenská periferie) a u vnímatelů chovajících se podle společenského standardu vyvolává zpravidla negativní postoje vůči mluvčím“¹⁹⁸. I toto hledisko při charakterizaci nadávek zohledňujeme. Vulgarismy však s nadávkami přímo nesplývají, jejich zařazení k vulgarismům bývá způsobeno tabuizací – např. označení člověka výrazem pro sexuální orgán, což se v námi zkoumaných textech nevyskytuje – jejich škála je daleko pestřejší, LAS uvádí charakter nezdvořilosti či urážlivosti¹⁹⁹, což doplňujeme ještě o schopnost humorně zapůsobit na posluchače písně.

Nadávky v této kategorii jsou adresovány druhým a třetím osobám. Adresování nadávky přímo mluvčímu jsme výše zařadili do samostatné kategorie prostředku sebereflexe, která však nemusela výhradně být jen záležitostí negativního charakteru. Původ nadávek v textech písní je především v negativních prototypch lidí (*grázl* – v LAS výslovně jmenován²⁰⁰), v nominech attributivech (*tyran*), v jednom případě se nadávka rekrutuje z označení zvířete (*bestie*) a ve dvou případech pak z označení pro věc (*buchta*, *atrapa*).

Veškerá expresiva této kategorie jsou vyjádřena lexikálně-sémanticky, a proto se již tímto hlediskem nebudeme níže zabírat.

¹⁹⁶ ČERMÁK, F.: *Lexikon a sémantika*. str. 122.

¹⁹⁷ ČERMÁK, F.: *Lexikon a sémantika*. str. 120.

¹⁹⁸ KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J.: *Encyklopedický slovník češtiny*. str. 533.

¹⁹⁹ ČERMÁK, F.: *Lexikon a sémantika*. str. 120.

²⁰⁰ ČERMÁK, F.: *Lexikon a sémantika*. str. 122.

První námi zkoumaná nadávka, expresivum *chuligán*, se v textech objevuje celkem dvakrát. V prvním případě ji nacházíme v kontextu písně *Luftáci*, kterou jsme se již nejednou zabývali v souvislosti s jinými jednotkami. Toto expresivum řadíme mezi nadávky z důvodů adresnosti a reakce na – zde možnou – negativně vnímanou činnost postavy:

„*To bude chuligán! nejstarší varuje
Všechny nás oloupí nechodte k němu*“²⁰¹

Evaluativnost výrazu spatřujeme již v samotné etymologii lexému, jež označoval „*jméno jisté problémové londýnské rodiny*“²⁰². V tomto případě bychom zobecnili význam na označení „problémového člověka“. SSČ význam jednotky *chuligán* vysvětluje jako „*mladík okázale nedbalého zevnějšku, žijící asociálním způsobem*“²⁰³, což nám v případě postavy „*docenta doktora a kandidáta věd*“ (takto je na konci písně označována) nekoresponduje. Tento význam i význam uvedený v SSJČ, „*toulavý pobuda, darebák*“²⁰⁴, by se dal použít v případě postavy trempa z písně *Hajnej Hruška*:

„*Zas je tu ten chuligán co slídí kde je dcerka*“

V tomto případě se o adresné označení mladíka jedná, ba dokonce můžeme tvrdit, že postava, která je v textu označována jako *vandrák* může mít „*okázale nedbalý zevnějšek*“ a z pohledu postavy hajného „*žít asociálním způsobem*“. K významu „*pobuda*“ v jednom i druhém případě se může vztahovat výše zmiňované vymezení z hlediska životního stylu a v případě druhém význam „*darebák*“ s postavou označovanou lexémem *chuligán* bezprostředně souvisí a jedná se o další naši jednotku:

„*Zas je tu ten darebák co zprznit mi chce dceru*“²⁰⁵

Lexém *darebák* je další ze 152 nejčastějších českých nadávek a označuje „*špatného člověka*“. Ani jeden z námi užívaných slovníků neudává, že by se mělo jednat o výraz expresivní.²⁰⁶ Expresivitu, vyjma PSJČ, uvádí slovníky ve spojení s dítětem. Tento příznak

²⁰¹Potvory, 1998.

²⁰²REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*. str. 230.

²⁰³*Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. str. 110.

²⁰⁴*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=chulig%C3%A1n&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=chulig%C3%A1n&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

²⁰⁵Veselá bída, 1993.

²⁰⁶*Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledaj&heslo=dareb%C3%A1k&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&numcchange=no¬_initial=1):

https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledaj&heslo=dareb%C3%A1k&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&numcchange=no¬_initial=1. [25. 2. 2017]

Slovník spisovného jazyka českého. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=dareb%C3%A1k&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=dareb%C3%A1k&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

je však z citovaného verše zcela evidentní, umocněný adresností a činem postavy vandráka, jenž způsobuje zlost postavě hajného. O míře expresivity by se dalo diskutovat v případě druhém, kde se tento lexém vyskytuje pouze jako přirovnání:

„Ten den byl beznadějně černej
Jak darebáků svědomí“²⁰⁷

V tomto případě adresnost užití a vztah k činu postrádáme. V posledním případě výskytu, kde se jedná o derivát lexému *darebák*, je to naopak:

„Protože mě votrlyho trapera aniž by se předem slušně zeptal
Vykrad nákej darebáckej mizera koumám jak bych toho lumpa
zdeptal“²⁰⁸

Adresnost i čin vyvolávající zlost, krádež, tu nacházíme, ba adjektivum *darebáckej* nám ještě více umocňuje expresivitu následujícího lexému – *mizera*.

O tomto expresivu se pouze SSČ zmiňuje jako o vyloženě hanlivém označení.²⁰⁹ Společný význam jednotky, „špatný člověk“, uvádí SSJČ a PSJČ.²¹⁰ SSČ jako vysvětlení používá výrazu „bídák“ a jako všechny ostatní slovníky spisovného jazyka nás zpětně odkazuje k jednotce *darebák*. Adresnost a odůvodnění užití již bylo vysvětleno. V případě motivace užití byl u této jednotky, jako u první jednotky této kategorie zvláště výrazně, dominantní rým, ale i rytmus. V nahrávce se u obou jednotek vnitřního-sdruženého rýmu „*trapera–mizera*“ objevuje prodloužení délek u vokálu „e“. Jedná se o ryze rytmickou záležitost.

Třetí, poslední jednotkou posledně citovaného verše je lexém *lump*. Opět i u tohoto lexému uvádí expresivnost, konkrétněji hanlivost SSČ. Slovníkové heslo nás spolu s hesly ze SSJČ i z PSJČ odkazuje na jednotku *darebák*²¹¹. SSJČ uvádí, že jednotka, vyjma spojení s významem zlobivého dítěte, je obecně českého charakteru, s významem „*člověka*

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. str. 53.

²⁰⁷Píseň *Černej den* (Hop trop na Venkowě, 1993).

²⁰⁸Píseň *Štěně* (Hop trop na Venkowě, 1993).

²⁰⁹*Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. str. 182.

²¹⁰*Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na www:

https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=mizera&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=dareb%C3%A1k&ps_startfrom=0&ps_numcards=119&numchange=no¬_initial=1. [25. 2. 2017]

Slovník spisovného jazyka českého. Dostupné na www:

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=mizera&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

²¹¹*Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na www:

https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=lump&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=gr%C3%A1zl&ps_startfrom=0&ps_numcards=48&numchange=no¬_initial=1. [25. 2. 2017]

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. str. 169.

vyřazujícího se nějak (zprav. špatnými povahovými vlastnostmi) ze společnosti slušných lidí“²¹². Odpovídalo by to případu zloděje z citované ukázky, ale i případu z písně *Dvojče*, kde je jednotka také užita:

„Brácha to vzal přes ženský karban a rum tuzemský
Je jako zbojník co všechny už pump ale hlavně můj dvojník a grázl
a lump“²¹³

Motivací užití byla zde bezpochyby tvorba vnitřního rýmu.

I když se v obou případech může jednat o prostředek vymezení se vůči zločinu, z našeho pohledu v obou případech dominuje pocit zlosti na základě prožívaného příkoří kvůli činům adresovaných, ať už z pozice oběti zločinu, anebo z pozice dvojníka zločince, na němž je páchána křivda. Těmito výroky si postavy v písních dopřávají jakési emoční úlevy.

Nejinak je tomu i s jednotkou *grázl*. I ta je zmiňována v LAS a SSJČ i PSJČ ji charakterizují jako vyloženě vulgární. Význam, na kterém se oba slovníky shodují, je „uličnick, darebák“²¹⁴. SSJČ k vysvětlení významu užívá i předchozí jednotky *lump*, kterou zmiňuje i SNČ spolu s jednotkou *ničema*²¹⁵. Pokud bychom měli zobecnit zjištění ohledně lexému *grázl*, jedná se o jednotku s obdobným významem jako v případech předcházejících, „člověk se špatnými povahovými vlastnostmi“, avšak s tím rozdílem, že je považována, na základě bližšího určení slovníky spisovné češtiny, za výraz daleko okrajovější. Adresnost a reakci na čin jsme vysvětlili v souvislosti s jednotkou *lump*. Užití výrazu nebylo podmíněno výstavbou verše.

V písni *Balada o J. J.* se setkáváme s dvěma jednotkami, které LAS jako nejčastější nadávky nereflektuje. Tato píseň, v anglickém originálu *Jim Jones At Botany Bay*, pojednává o zločinci, jenž je deportován do Austrálie a který následně plánuje svůj útěk. Ve své hrozbě pak označuje ty, jež ho uvěznili – soudce – jako *tyrany a katy*:

²¹²*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=lump&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):
<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=lump&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

²¹³Trojhlavá saň, 2004.

²¹⁴*Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na [www](https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=gr%C3%A1zl&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=mizera&ps_startfrom=0&ps_numcards=97&numcchange=no¬_initial=1):
https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=gr%C3%A1zl&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=mizera&ps_startfrom=0&ps_numcards=97&numcchange=no¬_initial=1. [25. 2. 2017]

Slovník spisovného jazyka českého. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=gr%C3%A1zl&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):
<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=gr%C3%A1zl&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

²¹⁵HUGO, J.: *Slovník nespisovné češtiny*. str. 133.

*„A bude jednou tmavá noc a v městě bude klid
Pak přijdu pobít tyrany a katy zastřelit“²¹⁶*

SSJČ i SSČ se shodují na expresivitě obou jednotek. Expresivum *kat* je SSČ označováno jako hanlivé. Jeho význam je vysvětlován lexémy „*surovec, utiskovatel*“²¹⁷. SSJČ mimo jiné odkazuje na jednotku *tyran*, o které oba slovníky shodně tvrdí, že se jedná o toho, „*kdo někoho týrá, trýzní*“²¹⁸. Tyto jednotky splňují dvě základní kritéria – adresnost a zlost vyvolaná činem – pro zařazení do kategorie *Nadávky*.

První nadávkou, jednotkou, která původně označovala zvíře (z lat. *bestia* = zvíře, šelma²¹⁹), je lexikální jednotka *bestie*. Mezi ostatními nadávkami zaujímá vcelku kuriózní postavení, a to proto, že označuje bytost ne úplně lidské povahy, nýbrž povahy nadpřirozené. Do našeho výzkumu ji však radíme, protože u postavy víly předpokládáme humanoidní vzezření:

*„Se mnou si moc neužije ať spí sama bestie
Ať ta víla s jiným líhá na dně Lužnice“*

Motivací užití zde byl patrně vnitřní rým. Adresnost je z citátu patrná. Nadávce předcházelo vábení člověka vílou do tůně prostřednictvím přízraku černé lodice:

*„Bílá víla spanilá pro tebe mě posílá
Ona stůně na dně tůně nechce sama spát“²²⁰*

Další nadávkou, původně označující věc, je expresivum *buchta*. SSJČ vysvětluje její význam jako „*člověk málo hybný a pružný, bez zájmu, pohodlný*“²²¹, což nám do kontextu písně *Růža*, kterou jsme již dvakrát výše citovali, zapadá:

²¹⁶ Potvory, 1998.

²¹⁷ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=kat&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=kat&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. str. 130.

²¹⁸ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=tyran&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=tyran&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. str. 462.

²¹⁹ REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*. str. 77.

²²⁰ *Píseň Černá lodice* (Proč bychom se netopili, 1996).

²²¹ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=buchta&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=buchta&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

„Čekají mě trable nemalý
Až se Růža v pátek dovalí
Už teď se klepu radostí
Bóže kolik blbostí
Zase s sebou buchta přibalí
...
Růža se na vandr nehodí
Ani pěšky ani do lodi
Jen třeba se víc opálí
Nebo spadne ze skály
Zaručeně z toho marodí“²²²

Prvně citovanou slokou dokládáme vyvolání negativní emoce u postavy-vypravěče prostřednictvím přehnané, až zbytečné či marnivé výbavy jmenované slečny. Negativní emoci vyhodnocujeme jako nevoli či rozhořčení, avšak neméně intenzivní, než by byla výše uváděná a do jisté míry požadovaná zlost, a proto zařazujeme jednotku do této kategorie. Adresnost je zcela evidentní. Druhou slokou blíže dokládáme význam expresiva. Jeho užití nebylo podmíněno rýmem ani rytmem.

Jednotka *atrapa* sama o sobě expresivním výrazem není. V našem případě se tedy jedná o jednotku s expresivitou přisouzenou na základě kontextu, tedy s expresivitou adherentní. Její význam uvádí SSJČ jako „*napodobeninu něčeho*“²²³, v našem případě „někoho“. V písni *Vodácká holka* jde o přenesený význam označení vodáka, který je obviněn z nezvládnutého manévrování, čímž je zpochybněna jeho způsobilost:

„Kdo pádlem jen kmitne a převrátí loď
Pak ječí jak staženej z kůže
Že ty seš ta atrapa ty seš ten cvok
Co za každý cvaknutí může“²²⁴

Emoci zlosti zde dokládáme pasáží „*ječí jak staženej z kůže*“, adresnost vyplývá na základě demonstrativa „ta“, kterého je ve spojení s lexémem *atrapa* užito. Jistý potenciál v motivaci užití spatřujeme v zachování metrické stopy.

²²²Hop trop na Venkowě, 1993.

²²³*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=atrapa&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=atrapa&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no). [25. 2. 2017]

²²⁴Proč bychom se netopili, 1996.

Za nadávku lze považovat ze stejného důvodu jako jednotku *atrapa* i jednotku *cvok*, ale vzhledem k vícevýznamovému užití této jednotky jí spolu s jednotkou *blázen* věnujeme samostatnou kapitolu, která bezprostředně následuje.

3.3 Lexémy *blázen* a *cvok*

Lexém *blázen* se v textech písní objevuje celkem třikrát. Ve dvou případech je užit jako přirovnání. Přestože se frazeologismy zabývala naše předchozí práce, začleňujeme je na základě expresivity, jako jednoho z jejich rysů, i do práce této:

„*Jak blázen do noci halekal*“.

V písni *Markóni* je toto označení prostředkem intenzifikace. Postava bendžisty Markóniho je charakteristická svou hlučností, což je patrné z již výše citovaného verše, konkrétně z výrazu *halekal*, ale i v kontextu písně:

„*Ale ohluchnul snad každéj tvor*

Když někde blízko jen promluvil

Ten Markóni vod Mlžnejch hor“

Na základě kontextu také soudíme, že vztah ostatních lidí k postavě Markóniho nebyl kladný, z čehož usuzujeme, že užití jednotky *blázen* je tu negativně zabarveno:

„*Polenem po hlavě rád by mu dal*

Každej kdo musel před úsvitem vstát“²²⁵

Přirovnání „*řvát, křičet jako blázen*“, k němuž má zkoumaná varianta významově nejbližše, vysvětluje frazeologický slovník jako jednání člověka, které je mimo jiné „*nevysvětlitelné*“ či „*zdánlivě bezdůvodné*“, což nám souhlasí s textem písně, kde není posluchači ozřejmeno, proč je postava Markóniho ve svém projevu tak hlasitá. Pod tímto heslem je i bližší informace o hanlivosti tohoto frazeologismu.²²⁶

V druhém případě přirovnání je lexém *blázen* prostředkem charakterizace činnosti, která je marná a kterou by vykonával jen „*člověk bláhový*“, tedy *blázen*:

„*Jako blázen můžeš kopat hory hlíny převrátit*

Třeba stovky tisíc lopat ale zlato nenajít“²²⁷

I když se v textu mluví o člověku, který se dle definice jednotky *blázen* chová „*nerozumně*“, promluvou je dobře míněná rada. Na rozdíl od předešlého užití zde intenzitu expresivnosti shledáváme jako výrazně malou.

²²⁵Trojhlavá saň, 2004.

²²⁶ČERMÁK, F.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 1. Přirovnání*. Praha: Leda, 2009, str. 47.

²²⁷Píseň *Z konce světa* (Veselá bída, 1993).

Z hlediska významu je v tomto případě těžší určit invariantní podobu frazému. Nejspíše se k němu hodí heslo „*chovat se jako blázen*“, přičemž je toto chování výrazně konkretizováno (kopání). Svě tvrzení dokládáme vysvětlením slovníku: „*bláznivé chování v reakci na nepříznivý fakt, nesplněné očekávání*“²²⁸.

Užití jednotky *blázen* je v třetím textu výskytu motivován rýmem:

*„Pak za oknem obličej známej se mih vlak jen houknul a pohnul se
rázem
A jak odjížděl s ní zůstal na kolejích tiše ve sněhu stát smutnej
blázen“*²²⁹

Poslední strofa písně, kterou jsme citovali, se od ostatních liší tím, že přechází z ich-formy do subjektivizované er-formy. Protagonista děje písně nám v prvních čtyřech strofách sděluje, jak na nádraží čekal na dívku, s níž si nějaký čas dopisoval. Ona však po příjezdu vlaku nevystoupila a odjela. Za předpokladu, že nám vypravěč splývá s postavou, tvrdíme, že jednotka *blázen* tu slouží jako prostředek sebereflexe.

Jednotka *cvok* je v prvním případě výrazem velké míry, intenzity zaujetí – kladného vztahu – pro vodáctví:

*„Partu cvoků co maj duši mokrou
Život jednou do cesty mi dal
Jsem rád že to tak bylo
To se mu podařilo
Sám bych si snad líp nevybral“*²³⁰

Tento význam však ve spojení s jednotkou *cvok* ve slovnících nenalzáme, ba ani ve výše použitém slovníku frazeologickém. Nalzáme jej ale ve spojení s lexémem *blázen*, a to v PSJČ: „*člověku nerozumně, přemrštěně pro něco horujícím*“, kde však význam vyznívá spíše v negativním slova smyslu²³¹, ale také v SNČ, kde je frazém „*být blázen do něčeho*“ vyjádřením „*silného zaujetí*“ či „*vázně*“²³². SSJČ zaznamenává expresivní charakter

²²⁸ ČERMÁK, F.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. 1. Přírovnání. str. 46.

²²⁹ Píseň *Vítání* (Potvory, 1998).

²³⁰ Píseň *Mokrý duše* (Hop trop II, 1990).

²³¹ *Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na [www](http://www.baraj.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=bl%C3%A1zen&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=cvok&ps_startfrom=0&ps_numcards=112&numcchange=0¬_initial=1):

https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=bl%C3%A1zen&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=cvok&ps_startfrom=0&ps_numcards=112&numcchange=0¬_initial=1. [25. 2. 2017]

²³² HUGO, J.: *Slovník nespisovné češtiny*. str. 62.

jednotky „*cvok*“, ale pouze s významy „*pomateného člověka*“. Svým odkazem na jednotku *blázen* potvrzuje naše významové propojení těchto expresiv.²³³

V písni *Veselá bída* nabývá expresivum *cvok* záporného ladění a je prostředkem velmi kritické sebereflexe:

„*Že kumpány jsem prodal je zatracená škoda život za to ze mě cvoka udělá*“²³⁴

Protagonista písně odvrhává dosavadní život včetně přátel v důsledku zbohatnutí, a proto předpovídá svou budoucnost, kterou spatřuje ve vlastním „pomatení“.

V posledním případě se jedná o již výše zmiňované užití ve formě nadávky:

„*Kdo pádlem jen kmitne a převrátí loď
Pak ječí jak staženej z kůže
Že ty seš ta atrapa ty seš ten cvok
Co za každý cvaknutí může*“²³⁵

Adresnost a emoci zlosti jsme popsali ve spojitosti s jednotkou *atrapa*. Motivací užití jednotky *cvok* byl rým.

3.4 Deriváty lexému *bratr*

Lexém „*bratr*“ se sám o sobě v textech písní skupiny Hop trop nevyskytuje. Jeho derivát *brácha* však zaznamenáváme v 9 textech. SSJČ uvádí, že tento lexém přináleží nejen k výrazům expresivním, ale rovněž jde i o výraz obecně český.²³⁶ Postižení expresivity je z tohoto důvodu problematické. Dalším problémem je předpoklad citového vztahu v rámci bratrství a potíží s rozkrýváním charakteru tohoto vztahu. Na základě kontextu není vždy možné k charakterizaci dospět, a pokud se nám to podaří, nelze v důsledku obecného užívání určit, zda je výraz prostředkem expresivity.

V případě, kde to určit lze, dochází k posunu významu. SNČ pod lexémem *brácha* uvádí „*kamarád, parťák*“²³⁷. V situaci, kdy je velmi blízký člověk označován jako příbuzný, spatřujeme velmi silné, kladné citové zabarvení. K tomu dochází v písni s příznačným názvem *Říkal mi brácho*:

²³³ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=cvok&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no): <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=cvok&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

²³⁴ *Veselá bída*, 1993.

²³⁵ Píseň *Vodácká holka* (Proč bychom se netopili, 1996).

²³⁶ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=br%C3%A1cha&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no): <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=br%C3%A1cha&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

²³⁷ HUGO, J.: *Slovník nespisovné češtiny*. str. 68.

„Říkal mi brácho a já měl ho proto rád a naše jména byly zkrátka vedlejší

*Oba jsme měli víc než moh by si kdo přát společný nebe dny a cesty včerejší*²³⁸

V textech písní dochází k tomuto užití ještě v jednom případě, a to v písni *Svátek*, která je metatextem několika jiných písní, prototextů, z repertoáru skupiny. Autor textu, Ladislav Kučera, sděluje recipientovi, jak všichni jeho blízcí na něj zapomněli v den jeho jmenin. Společnost mu dělají tedy jen jeho písně a postavy z textů těchto písní jsou fiktivní gratulanti a účastníci fiktivní oslavy:

*„Mně říkali ‚brácho‘ Joe Ventil i obchodník s deštěm*²³⁹

Způsob tohoto užití je vyjádřením blízkého vztahu autora ke svému dílu.

V písni *Kláda* se objevuje nejen jednotka *brácha*, ale i jeho familiární zdvojnásobení *bráška*:

„Duní kláda korytem

Bacha dej hej!

Bacha dej!

S tou si bráško netykej

*Netykej!*²⁴⁰

Užití tohoto výrazu je podle nás vyjádřením dobré rady při těžké práci dřevorubce mladšímu sourozenci, bratru.

3.5 Lexém *chlap* a jeho deriváty

Ještě vyšší frekvenci výskytu než lexém *brácha* má v textech písní lexém *chlap*, který nalézáme celkem v 19 textech. Jako v případě předešlé jednotky i zde dochází k případům hraničním, kdy na jedné straně stojí obecné označení muže a na druhé straně lexikální jednotka, která vyjadřuje buď citový vztah, kladný i záporný, anebo míru či intenzitu velikosti či síly. Z této podkapitoly jsme tak vyloučili užití lexému v situacích, ve kterých nebyla spojitost označovaného s jednáním či stavem vyvolávajícími emoční reakci.

Za hraniční jevy považujeme tři následující případy. Všechna užití se vyskytují v situacích, kdy je muž aktérem nějaké obecně negativně vnímané činnosti anebo kdy budí alespoň její zdání:

²³⁸Hop trop na Venkowě, 1993.

²³⁹Svátek, 1991.

²⁴⁰Hop trop na Venkowě, 1993.

*„Když vyřádit se chtěli a trochu vzruchu mít
To jednou chlapi u režný se všichni začli přít
Kdo umí zařvat nejvíc a hlas má jako lev
Tak hádali se dlouho a málem tekla krev“²⁴¹;*

*„Každej se styděl když potom viděl
Chlapa co rabijákem zdál se napohled
Uprostřed louky studovat brouky
Docenta doktora a kandidáta věd“²⁴²;*

*„Já v jednom z dlouhejch večerů kdy si chlapi lžou
Vybalil svoji příhodu neuvěřitelnou
...
Dveře letí vtom se vřítí moje žena básníci
Jdem domů! Konec pití! mě strká ulicí“²⁴³*

Hraničnost případů podle nás vyplývá z absence bližšího vztahu označovaného a označujícího, tedy vypravěče. Ve třetím případě jde o splnutí vypravěče a postavy, která je s postavami *chlapů* ve styku, ale prostřednictvím jeho označení nedochází k emočnímu vyjadřování, protože vypravěč je jedním z označovaných, a tudíž předpokládáme jistou citovou neutrálnost.

3.5.1 Kladný příznak

O případech užití jednotky *chlap* s kladným expresivním příznakem hovoříme tehdy, je-li označovaný muž – podle definice SSJČ – „*řádny, zdatný, statečný, spolehlivý*“²⁴⁴. Tuto definici by bylo lze rozšířit o další kladné vlastnosti, např. citlivost. Do této kategorie bychom mohli zařadit i případy, kdy jde o zhodnocení síly či vzrůstu označovaného muže, ale těm je vyhrazena kategorie samostatná.

V prvním případě jde o přání ženy, která si přeje muže, jenž ji bude milovat:

²⁴¹Píseň *Málem tekla krev* (Svátek, 1991).

²⁴²Píseň *Luftáci* (Potvory, 1998).

²⁴³Píseň *Potvory* (Potvory, 1998).

²⁴⁴*Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=chlap&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=chlap&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no). [25. 2. 2017]

„Hledám pořádnýho chlapa co má srdce horoucí“²⁴⁵

Kladné citové zabarvení jednotky *chlap* je evidentní ve spojení se souslovími „*pořádněj chlap*“ a „*srdce horoucí*“, které splňuje náš požadavek citovosti jakožto kladné vlastnosti.

Následující případ výskytu byl motivován rýmem:

„*Ten kdo by jednou chtěl bejt vopravdickej chlap
A na šífu křížit svět ho neleká
Ted' příležitost má a stačí aby se jí drap
Ať na tu chvíli dlouho nečeká*“²⁴⁶

I zde potvrzuje kladný příznak sousloví, jehož významového naplnění dojde, pokud se muž stane námořníkem.

V písni *Podběl* je tomu obdobně. Označení *chlap* je tu adresováno muži, jenž vykonává své povolání řádně či spolehlivě:

„*Ráno až se slunce nad obzorem ukáže
A všem hospodskejm u silnice poví
Že by sis chtěl u nich kafe dát
Tak si dodej ještě trochu kuráže
Jseš chlap kterej čas neúnavně honí
A svou káru musí taky hnát*“²⁴⁷

Čtvrtý výskyt takto emočně zabarveného označení pramení z velmi vřelého vztahu, v písni, kde jsme již rozebírali lexém *brácha* ve významu „dobrý přítel“, a právě sousloví *dobrej chlap* nám kladné zabarvení v textu ještě umocňuje:

„*Až zas jeho vlasy větrem rozevlátý poznám na dálku za tratí
Přečtu si na zarostlý tváři rozesmátý že dobrej chlap se prostě
neztratí*“²⁴⁸

3.5.2 Vyjádření míry a intenzity

Zařazení do této kategorie je podmíněno naplněním druhého významu, jenž uvádí SSJČ ve spojitosti s expresivním užitím lexému *chlap*, a to „*muž, zprav. vyspělý, silný*“²⁴⁹.

²⁴⁵ Píseň *Hledám takovýho chlapa* (Trojhlavá saň, 2004).

²⁴⁶ Píseň *Louisiana* (Hop trop II, 1990).

²⁴⁷ Hop trop na Venkowě, 1993.

²⁴⁸ Píseň *Říkal mi brácho* (Hop trop na Venkowě, 1993).

²⁴⁹ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na www.ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=chlap&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no. [25.

2. 2017]

První výskyt v tomto slova smyslu nalézáme v písni *Chrousti*, kde je označení podmíněno i rýmem:

„V hospodě sedím u stolu když přijde ke mně chlap
Řekne: Já jsem Jira z Maršova a podá jednu z tlap“²⁵⁰

V souvislosti s písni *Jonatán* jsme se již zaobírali jednotkou *vazoun*, který je v dřívějším verši označen jako *chlap*:

„Když jaro zařukalo na dveře roku osmnáct set šest
Přišel od řeky chlap co sem jel jen sám a na svou pěst“²⁵¹

Byť se označení *vazoun*, díky kterému již bez dalších pochybností zjišťujeme, že jde o silného muže, nachází v textu až za lexémem *chlap*, lze i tak z citovaného dvojverší dovodit, že se jedná o muže v plné síle, co se nebojí osamocený cestovat divočinou v 19. století.

Se silou člověka souvisí prognóza lékaře nad člověkem, který prodělal těžké zranění. Užití lexému bylo podmíněno rýmem:

„Řek jednom: Pámbu pomáhej zas brzy bude chlap
...
Jen pohnul se a pověděl: Já radši bych ted' skáp“²⁵²

V posledních třech případech je intenzita síly vyjádřena nepřímou. První dva z nich se vyskytují v písni *Lodníkův lament*, kde nám hlavní postava sděluje, co předcházelo jeho kariéře námořníka. Výskyt v druhém verši je motivován rýmem:

„Já snad hned když jsem se narodil na bludnej kámen šláp
A do školy moc nechodil i tak je ze mě chlap
Velký dusno který nad hlavou mi doma viselo
Drsnýmu chlapu nesvědčí já ťuk si na čelo“²⁵³

Ačkoli by se tvrzení „i tak je ze mě chlap“ dalo interpretovat na základě řádného chování a nikoli na základě síly, sílu muže v tomto případě předpokládáme, a to na základě pozdějšího spojení *drsnej chlap*.

Sílu mužů z písni *Štace* a jejich následné označení vyvozujeme z širšího kontextu, kde je zmiňována těžká práce, již je síla předpokladem:

²⁵⁰Potvory, 1998.

²⁵¹Hop trop II, 1990.

²⁵²Píseň *Znám jich moc* (Hop trop II, 1993).

²⁵³Veselá bída, 1993.

*„Takhle nějak jsem to viděl a za noci o tom snil
Na pryčně v boudě prkenný
Ale každodenní dřinu proč bych večer nezapil
U dráhy v horách stavěný*

Každou noc jen chrapot chlapů s pachem propocenejch dek²⁵⁴

3.5.3 Záporný příznak

Záporný příznak již shledáváme ve spojení, které je velmi podobné poslednímu předešlému, ale není podle našeho názoru průvodním jevem síly, nýbrž vznětlivosti:

*„Tak už to vře a chlapi vostrý jsou jak meče
A že maj vztek tak pijou co jen trochu teče
Na lodi jak by měla přijít velká bouře
To co se děje skoro podobá se vzpouře²⁵⁵*

Tento negativní příznak pramení z kontextu písně, kde se posádka bouří proti kapitánovi lodi, který tvrdí, že země je kulatá.

V druhém, posledním případě jde o označení muže, který sice je velkého vzrůstu a jako vorař má velkou sílu, ale dominantním motivem v písni je jeho lakomství. Již jsme se s ním výše setkali v případě lexému *hamoun*:

*„Kdo naházel je do písku to vedlejší je přece
Hlavně že ten chlap u nohou je našel jednou v řece
Tak zaslepenej vidinou přeukrutnýho zisku
Se hrdě navzdor posměchu do dneška hrabě v písku²⁵⁶*

Z kontextu citovaného čtyřverší lze podpořit negativní zabarvení i vypravěčovým zadostiučiněním, které pro něj plyne z posměchu lidí adresovanému jeho lakomému kolegovi.

3.5.4 Deriváty lexému *chlap*

První jednotkou, která je odvozena od lexému *chlap*, je jednotka *chlapík*. Setkáváme se s ní v rámci frazeologické jednotky *být chlapík*. Jednotka *chlapík* je sama o sobě

²⁵⁴Veselá bída, 1993.

²⁵⁵Píseň *Jasný jak facka* (Hop trop II, 1990).

²⁵⁶Píseň *Aby nás voda nesla* (Hop trop na Venkowě, 1993).

označována SSJČ jako expresivní²⁵⁷ a její význam frazeologický slovník vykládá jako „*být ještě* – v závislosti na věku – *zdatný a zdravý, silný*“²⁵⁸. Jedná se tedy o sebereflexi s kladným expresivním příznakem. Užití expresiva *chlapík* je podmíněno rýmem:

„*Až mi bude třicet let to budem chlapíci*
Všichni mi budou závidět háka na špici“²⁵⁹

Druhým expresivem je jednotka *chlápek*, kterou SSJČ označuje za expresivní²⁶⁰ a která se v textech vyskytuje celkem dvakrát. V prvním případě je nositelkou záporného expresivního příznaku:

„*Když jednou chlápek smradlavej si v pajzlu ke mě sed*
Jak divnej šašek vypadal a divný řeči ved“²⁶¹

Záporný příznak je zcela evidentní kolokací s adjektivem *smradlavej*. Užití lexému *chlápek* dle našeho názoru v posluchači již sám o sobě vzbuzuje nedůvěru k podivně vypadající postavě.

Lexém *chlápek* se objevuje i v písni *Obchodník s deštěm*, kde je nejprve postava obchodníka zcela neutrálně označena za *chlapa*, avšak posléze po jeho zatčení je tu užito expresiva *chlápek* bez motivovanosti rýmem či rytmem. Z kontextu jasně nevyplývá, že by obyvatelé města, jež v písni figurují, měli postavě obchodníka za zlé její podvody, když právě jim déšť přivést dokázala:

„*Za podvodný kousky se létama platí*
Přesto jsme chlápka pak nechali jít
Svou pravdu měl v jednom když po něčem toužíš
Nutný je věřit a strašlivě chtít“²⁶²

Zdržujeme se tedy charakterizovat jednotku jakožto expresivum s negativním příznakem. Spíše v ní spatřujeme prostředek vyjádření o pochybnosti označovaného.

Posledním derivátem je lexém *chlapec*, nikoli však ve významu hochy, nýbrž jako prostředek vyjádření jisté sounáležitosti či úcty, a to v případě označení padlých vojáků:

²⁵⁷ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=chlap%C3%ADk&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):
<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=chlap%C3%ADk&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

²⁵⁸ ČERMÁK, F.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. 3. *Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009, str. 235.

²⁵⁹ Píseň *Až mi bude dvacet let* (Proč bychom se netopili, 1996).

²⁶⁰ *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupné na [www](http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=chl%C3%A1pek&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no):
<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=chl%C3%A1pek&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [25. 2. 2017]

²⁶¹ Píseň *Průvod* (Hop trop 35 let, 2015).

²⁶² Hop trop na Venkově, 1993.

*„Afrika Afrika Afrika Afrika
Nehostinná je to zem
Nejeden tam z dobrejch chlapců
Zůstal a sní věčný sen“²⁶³*

Nehledě na spojení s adjektivem *dobrej*, jedná se o expresivum kladně zabarvené. Při našem pátrání po významovém užití této jednotky jsme zjistili, že PSJČ nedává tento výraz do spojení s vojáky, nýbrž s dělníky, tudíž se jednotka může vyskytnout v projevu kolegů, spolupracovníků.²⁶⁴

²⁶³ Píseň *Bílé Jeepy (Afrika)* (Trojhlavá saň, 2004).

²⁶⁴ *Příruční slovník jazyka českého*. Dostupné na www.bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php?hledej=Hledej&heslo=chlapec&where=hesla&zobraz_ps=ps&zobraz_cards=cards&pocet_karet=3&ps_heslo=fe%C5%A1%C3%A1k&ps_startfrom=0&ps_numcards=71&numcchange=no¬_initial=1 [25. 2. 2017]

ZÁVĚR

Naše diplomová práce přichází s mnohými zjištěními. Přiznejme však, že některá z nich již byla předznamenána prací *Specifika slovní zásoby českých folkových písní*. V první řadě začněme s těmi bezprostředně navázanými na výzkum diplomové práce.

Hlavní motivací užití lexikálních jednotek, o nichž pojednávala kapitola *Cizí slova*, nebyl rým ani rytmus, jako tomu bylo v případech variant frazémů a synonym, ale potřeba reflexe odlišné skutečnosti či zájmového okruhu, mezi nímž a cizím prostředím je významová vazba. Daný lexikální prostředek ve většině případů dotvářel topos obsahu písně. V kategorii přejímek se jednalo o 80 % případů a v kategorii Ostatní o 75 % případů. V kategorii slov jinojazyčných byly jednotlivé motivace vyrovnané. Zajímavým zjištěním byla dvoutřetinová převaha motivace versologického charakteru v případě kategorie *Cizí slova*, což zdůvodňujeme především snahou o co nejbohatší, neobvyklý či nejvíce originální rým.

V rámci výzkumu cizích slov jsme shledali jisté analogie s jazyky, ze kterých byly jednotky přejímány, anebo s jazyky, jež měly rovněž potřebu jako český jazyk přejímat výrazy, které byly předmětem našeho výzkumu. V textu práce jsme se vysloveně zmínili o slovotvorné analogii mezi jednotkami *bagrák* a *gold-digger*, avšak v závěru této práce bychom rádi poukázali na analogie s ostatními západoslovanskými jazyky

V porovnání s polštinou shledáváme, že čeština nepřejala cizí lexém *kukabura* jakožto výraz vlastní zoologické terminologie, ale k pronikání lexému zde teprve dochází jen prostřednictvím několika případů, a to v případě publicistiky a uměleckých textů. V českém jazyce se tedy postupně rodí užívání tohoto lexému jakožto synonyma k ledňáku velkému nebo se jedná o prostředek jazykové ekonomie anebo zde dochází k přejímání jednotky, aniž by autor věděl, že v českém jazyce existuje patřičný termín pojmenovávající danou skutečnost, či se snaží o autenticitu toposu ve svém textu, protože má s daným prostředím vlastní zkušenost.

Určitou souvislost jsme objevili i v případě lexému *kengurák*, a to se slovenštinou. Vystává zde otázka, do jaké míry hrál roli při použití tohoto výrazu někdejší a jasně prokazatelný styk autora s tímto jazykem. Je pravděpodobné, že se tato jednotka ocitla ve slovní zásobě textů skupiny prostřednictvím slovenštiny. Součástí lexému zde zůstalo prokazatelné významové spojení s klokanem, avšak výraz v textu získal naprosto jiný

význam, než má v jazyce pravděpodobného původu. Skupina Hop trop se tedy tímto přímo podílí na procesu obohacování jazyka.

V případě užití expresivních výrazů nehrály rým a rytmus rovněž stěžejní úlohu. Z celkem 65 zkoumaných případů se pouze v 21 z nich jednalo o versologicky podmíněnou motivaci, což činí necelou třetinu všech případů. Co se týče poměru kladného a záporného expresivního příznaku, nevyvozujeme z této skutečnosti závěr, že tvorba skupiny je tímto negativně zabarvená. Prvním důvodem je jen zlomek expresiv, který se stal předmětem výzkumu, a druhým důvodem, na který je třeba poukázat, je kumulace několika jednotek v jednom textu, jako tomu bylo například v písních *Průvod*, *Obchodník s deštěm*, ale především v písních *Hajnej Hruška* a v největší míře v písni *Lufťáci*. Podotkněme, že 65 zkoumaných případů v této kapitole poskytlo jen 44 textů písní, což je zhruba třetina celkové tvorby. Z hlediska způsobu vyjádření dominuje expresivita lexikálně sémantická, jež tvoří přes 90 % případů.

Ze sémantického hlediska převažuje v textech expresivita inherentní. Adherentní expresivitu jsme shledali pouze u jednotek *atrapa* a *tůrista* a pochopitelně u jednotek *brácha* a *chlap*, případně u jejich derivátů. Nejvýrazněji byly patrné postoje autora, lyrického subjektu či postav v kategoriích věnovaných nadávkám, vymezení, nostalgii a přání a sebereflexi. Netvrdíme tím, že by v ostatních kategoriích vyjádření postoje naprosto chybělo. Nejproblematictější se nám z hlediska průkaznosti jeví pragmatická stránka těchto výrazů. Je naprosto nemožné určit en bloc, jak dané expresivum působí na posluchače, protože se jedná o záležitost ryze subjektivní, tím spíše v našem případě, kdy se o tvorbu skupiny zajímáme z lingvistického, tedy vědeckého hlediska, ale zároveň na nás tvorba kladně působí z hlediska uměleckého i citového. Dovolte nám tedy představit alespoň náš úhel pohledu.

Jednotky z již výše zmíněné kategorie *Nostalgie a přání*, a nejen ony, mohou v posluchači vyvolat pocit soucitu či sounáležitosti, o které jsme se zmiňovali v případě lexému *chlapec*. Dále mohou být expresiva napříč texty prostředkem humoru. Zde však dodáváme, že humorně nemusí a zřejmě ani nepůsobí v textu pouze tyto jednotky, ale text jako celek. Problematika humoru v textech by si zasloužila vlastní, samostatný výzkum. Stěžejní funkcí pro nás je užití výrazů jakožto prostředku charakterizace, ať už přímé či nepřímé, kdy nám autor poskytuje popis konkrétního jevu nebo situace, bohatě vykresluje jednotlivé rysy, a tím poskytuje plastickou ilustraci předkládané skutečnosti, čímž nás vtahuje do děje samotného. I zde tak můžeme prožít pocit sounáležitosti, ztotožnění, a to i na základě výrazů samých, které – třeba – sami v běžném životě užíváme. A to je podle

našeho názoru onen specifický rys námi zkoumané slovní zásoby – blízkost k lidem – jakýsi příznak „lidovosti“, o kterém jsme se zmínili už v bakalářské práci, té lidovosti, jež je ve spojení s označením hudebního žánru, folku.

Naše práce je před samým koncem, ale zkoumání textů písní skupiny Hop trop nemusí být zdaleka u konce. V návaznosti na kapitolu *Cizí slova* by nebylo od věci zabývat se problematikou internacionality, a to v důsledku stálého – možná stále většího – průniku angličtiny do našich životů, která už není prostředkem výlučnosti či autorské snivosti. Velký potenciál mají texty písní i pro výzkum průniku, funkce a přežívání slov německého původu v češtině, jejichž patrnou stopu v textech nalézáme, a to už i s příznakem obecné češtiny. Velkou výzvou je pak pochopitelně výzkum jednotek se sociálním příznakem, trempského a vodáckého slangu, kterého jsme se nejednou v našich pracích dotkli. Menší výzvou by pak byly jednotky s příznakem časovosti. Poslední, čistě lexikologickou záležitostí by bylo přepracování a rozšíření kapitoly *Synonymie* buď za pomoci odlišných lingvistických hledisek, anebo ve spolupráci s daleko důkladnější sémantickou analýzou.

Tím se dostáváme k dalším rovinám jazyka, jež mohou být úrodnou půdou pro další výzkum. V první řadě jmenujme stylistiku, a to s nesmírným množstvím užití obecné češtiny nebo výrazů hovorových. Nejen v souvislosti s frazeologií, kterou jsme se zabývali v bakalářské práci, by své ovoce mohl přinést výzkum v rovině morfologie a syntaxi a nejen v souvislosti se synonymií také na poli sémantiky a pragmatiky.

Domníváme se, že texty písní by nemusely dát podnět jen výzkumu lingvistickému, ale také literárněvědnému. Bylo by možné texty skupiny Hop trop podrobit literární kritice, zabývat se jimi prostřednictvím literární historie, ale především z hlediska literární teorie. Zprvce jmenujme jevy týkající se formy textů. Zde by byl na místě výzkum stran metrické výstavby textů či zanalyzování tvorby rýmů a jejich následné kategorizace dle druhů, kterým by naše práce jistě poskytly cenné poznámky. A stranou by jistě nezůstala i témata: názvy písní, lyrický subjekt, vypravěč, postavy, topos, ironie, výše zmíněný humor atd.

Je již nadmíru jasné, že tvorba hudební skupiny Hop trop není jen výlučnou záležitostí lidí, kteří se oddávají vodáctví či trempingu, chataření nebo těch, jimž tato hudba zpříjemňuje jakoukoli pracovní činnost – ze skutečnosti víme, že tací opravdu jsou – ale že jejich dílo je díky své bohatosti a pestrosti, a nebudeme daleko od pravdy, pokladem českého jazyka. Bez nich, bez těchto lidí, tvůrců textů a hudby, a bez námětů všehovšudy lidských a lidových by žádných jazykových specifik nebylo.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

Zdroje písňových textů

KUČERA, L.: *Písničky trojhlasně*. Cheb: G + W spol. s. r. o., 2003, 272. ISMN M–706509–45–7.

Hudební nosiče

Hop trop: *Hop trop II*. (Venkow/GZ Loděnice, 1990).

Hop trop: *Svátek* (Venkow, 1991).

Hop trop: *Hop trop na Venkowě* (Monitor, 1993).

Hop trop: *Veselá bída* (Lenkow Records, 1993).

Hop trop: *Proč bychom se netopili* (Lenkow Records, 1996).

Hop trop: *Potvory* (Monitor, 1998).

Hop trop: *Trojhlavá saň* (Jumbo, 2004).

Tomáš Klus: *Hlavní uzávěr splínu* (Sony Music, 2009)

Monografie a diplomové práce

ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 357 s. ISBN 978-80-7422-020-3.

FILIPEC, Josef, František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, 281 s.

GREPL, Miroslav, Petr KARLÍK, Marek NEKULA a Zdena RUSÍNOVÁ. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd., opr. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, 799 s. ISBN 978-80-7106-624-8.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 193 s.

HRONEK, Jiří. *Obecná čeština*. Praha: Universita Karlova, 1972, 160 s.

HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Ostrava: Profil, 1981, 214 s.

MARTINCOVÁ, Olga. *Neologizmy v dnešní češtině: slovník neologizmů*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998, 356 s. ISBN 80-200-0640-0:185.

MARTINCOVÁ, Olga. *Neologizmy v dnešní češtině: slovník neologizmů 2*. 1. vyd. Praha: Academia, 2004, 567 s. ISBN 80-200-1168-4.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jíloviště: MME Mercury Music & Entertainment, s. r. o., 2010, 345 s. ISBN 978-80-239-9284-7.

ŠIMANDL, Josef. *Slovník afixů užívaných v češtině*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2016, 654 s. ISBN 978-80-246-3544-6.

ZOUBEK, Miroslav. *Specifika slovní zásoby českých folkových písní*. Praha 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.

Slovníky

ČERMÁK, František. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 1. Přirovnání*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Leda, 2009, 507 s. ISBN 978-80-7335-215-8.

ČERMÁK, František. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 3. Výrazy slovesné*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Leda, 2009, 1247 s. ISBN 978-80-7335-215-8.

Finder English-Czech Dictionary (New Generation Edition). 1. vyd. Praha: FIN LEXIKA, 2006, 1360 s. ISBN 80-86002-65-9.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1988, 189 s.

HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf, 2006, 416 s. ISBN 80-7345-086-0.

KARLÍK, Petr, Marek, NEKULA, Jana, PLESKALOVÁ. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, 604 s. ISBN 80-7106-484-X

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, 816 s.

KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov*. 1. vyd., dotisk. Praha: Academia, 2006, 879 s. 978-80-200-1415-3

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001, 752 s. ISBN80-85927-85-3.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 2. oprav. a dopl. vyd. Praha: Academia, 2006, 647 s. ISBN 80-200-0493-9.

Beletrie

SOLAR, Pavel. *Jak jsem cestoval s Hop tropem po Austrálii*. 1. vyd. Jihlava: Pavel „Sampaj“ Solar, 2008, 184 s.

Elektronické zdroje – lexikografie

Collins Dictionary. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na [www: http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english](http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english)

Český národní korpus. [online]. [cit. 2016-11-28; cit. 2017-02-25]. Dostupné na [www: https://www.korpus.cz/](http://www.korpus.cz/)

Databáze excerpčního materiálu Neomat. [online]. [cit. 2016-11-28; cit. 2017-02-25]. Dostupné na [www: http://www.neologismy.cz/](http://www.neologismy.cz/)

Merriam-Webster Dictionary. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na [www: http://www.merriam-webster.com/dictionary](http://www.merriam-webster.com/dictionary)

Novočeský lexikální archiv. [online]. [cit. 2016-11-28; cit. 2017-02-25]. Dostupné na www: <https://bara.ujc.cas.cz/psjc/>

Příruční slovník jazyka českého. [online]. [cit. 2016-11-28; cit. 2017-02-25]. Dostupné na www: <https://bara.ujc.cas.cz/psjc/>

Slovník spisovného jazyka českého. [online]. [cit. 2016-11-28; cit. 2017-02-25]. Dostupné na www: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>

Slovník súčasného slovenského jazyka. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na www: <http://slovník.juls.savba.sk>

Elektronické zdroje – ostatní

Bojkot.cz. [online]. [cit. 2017-02-25]. Dostupné na www: <http://w.bojkot.cz>

Česká televize. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na www: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani>

Google Books. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na www: <https://books.google.cz>

Hobo & Winnepesaukee Scenic Railroads. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na www: <http://www.hoborr.com>

Karaoke texty. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na www: <http://www.karaokearty.cz>

Mapy.cz. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na www: <https://mapy.cz>

Možná přijde i JXD. [online]. [cit. 2017-02-25]. Dostupné na www: <https://moznaprijdejxd.wordpress.com>

On The Roads.net. [online]. [cit. 2017-02-25]. Dostupné na www: <http://www.ontheroads.net>

Wikipedia – The Free Encyclopedia. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na [www: https://en.wikipedia.org](https://en.wikipedia.org)

Wikipedia – Wolna encyklopedia. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na [www: https://pl.wikipedia.org](https://pl.wikipedia.org)

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ASCS	<i>Nový akademický slovník cizích slov</i>
ČES	<i>Český etymologický slovník</i>
ČNK	<i>Český národní korpus</i>
ESČ	<i>Encyklopedický slovník češtiny</i>
LAS	<i>Lexikon a sémantika</i>
MSČS	<i>Malý slovník českých slangů</i>
NLA	<i>Novočeský lexikální archiv</i>
PSJČ	<i>Příruční slovník jazyka českého</i>
SCS	<i>Slovník cizích slov</i>
SNČ	<i>Slovník nespisovné češtiny</i>
SSČ	<i>Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost</i>
SSJČ	<i>Slovník spisovného jazyka českého</i>